

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Jaana Pietinhuhta

PORIN LASTENSUOJELUN PERHETYÖN YKSIKÖN
ASIAKASPERHEIDEN KOKEMUKSIA PERHETYÖSTÄ

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto

2008

PORIN LASTENSUOJELUN PERHETYÖN YKSIKÖN ASIAKASPERHEIDEN KOKEMUKSIA PERHETYÖSTÄ

Pietinhuhta, Jaana
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
Kesäkuu 2008
Rouhiainen-Valo, Tuula
YKL 37.42
Sivumäärä 48

Asiasanat: lastensuojelu, perhetyö, vanhemmuus

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää Porin lastensuojelun perhetyön yksikön asiakasperheiden kokemuksia perhetyön tuen vaikutuksia heidän elämänhallintaansa. Tarkoituksena oli selvittää, mitkä asiat perheen elämässä olivat muuttuneet perhetyön yksikön tuen vaikutuksesta sekä millaisia olivat perheen kokemukset yhteistyöstä perhetyöntekijöiden ja läheis- ja viranomaisverkoston kanssa.

Tutkimusaineistoni kokosin haastattelemalla kahdeksaa Porin lastensuojelun perhetyön yksikön asiakasperheen edustajaa. Aineiston keräsin marraskuussa 2005. Tutkimuksessani käytin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Aineistonkeruumenetelmänä käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua.

Lastensuojelun avohuollon perhetyön toimintatavat perustuvat kiinteään yhteistyöhön perheen kanssa. Asiakkuuden taustalta ilmenee monenlaisia elämänhallinnan vaikeuksia, mm. vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ja yleinen jaksamattomuus sekä lasten ja nuorten koulunkäyntiongelmien ja rajattomuus. Perhetyön yksikön moniammatillisen tiimin tuki, ohjaus ja konkreettiset toimintatavat ovat asiakaslähtöisiä, suunniteltuja ja määräaikaista.

Tutkimuksessani käy ilmi, että asiakasperheet kokivat perhetyön käytännönläheisen ja konkreettisen tuen auttaneen heitä eteenpäin vaikeassa elämäntilanteessa. He kokivat psyykkisten voimavarojensa selvästi lisääntyneen ja perhetilanteensa rauhoittuneen. Perhetyön yksikön tekemällä työllä näyttää siis tutkimuksen valossa olevan merkitystä perheitä voimaannuttavana avohuollon tukitoimena. Perhetyöllä saadaan perheiden tilanteisiin muutoksia, joilla voidaan turvata lasten ja nuorten oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön sekä tasapuoliseen ja monipuoliseen kehitykseen.

FAMILY WORK AS EXPERIENCED BY CLIENT FAMILIES OF THE CHILD WELFARE FAMILY WORK UNIT OF PORI

Pietinhuhta, Jaana
Satakunta University of Applied Sciences
Social Studies
Degree Programme in Social Pedagogy
June 2008
Rouhiainen-Valo, Tuula
Number of pages: 48
PLC: 37.42

Key words: child welfare, noninstitutional social care, parenthood

The purpose of this thesis is to clarify the influence of family work on the client families, and their experience of control of their situation. The goal is to define which factors in their lives have been changed as a result of the influence of family work, and to establish their experience of working together with social workers, and the individuals in their social networks.

I collected the research material by interviewing eight representatives of the client families who had received family work. The material was gathered in November of 2005. In my research I used a qualitative method. I gathered the research material by using a semi-structured theme interview.

The operational modes of the child welfare's non-institutional social care are based on close co-operation with the family. The clients' previous histories reveal multiple difficulties in the families' control of life; abuse of controlled substances, mental health problems, general lack of energy, and children and adolescents with school attendance problems and with a lack of boundaries. The support, counseling, and concrete practices of the multi-professional team of family work are client-oriented, well planned and periodic.

My research shows that the client families experience was that the support of the family work helped them with their difficulties in life. They experienced that their psychological resources clearly increased, and that their family situations settled down. It is evident that the family work have had a significant role in empowering the families. Through the family work changes could be made regarding the difficult situations of the families. The childrens' and adolenscents' right to a safe environment to grow up in, and their right to equal and diverse development can thus be secured.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LASTENSUOJELU OSANA SOSIAALIPALVELUJÄRJESTELMÄÄ.....	6
2.1 Lastensuojelun pääperiaatteet	6
2.2 Lastensuojelun avohuolto.....	8
2.2.1 Perhetyön historiaa	8
2.2.2 Perhetyö osana avohuoltoa	10
3 YHTEISKUNNALLISTEN MUUTOSTEN VAIKUTUKSET LAPSIIN JA PERHEISIIN	12
3.1 Yhteiskunnallisten olosuhteiden merkitys	12
3.2 Pori perheiden elinympäristönä.....	14
3.3 Perheen ja yksilön elämänhallinta.....	17
3.3.1 Perhekäsitteen monimuotoisuus	17
3.3.2 Hyvä vanhemmuus	17
4 PORIN KAUPUNGIN LASTENSUOJELUN PERHETYÖN YKSIKKÖ.....	19
4.1 Porin avo- ja perhetyön historiaa	20
4.2 Työskentely, toiminta ja interventio.....	21
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	24
5.1 Tutkimusmenetelmä	24
5.2 Tutkimusongelmat.....	25
5.3 Tutkimusaineiston keruu	25
5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	26
5.5 Tutkimusjoukko	28
6 TUTKIMUSTULOKSET	29
6.1 Elämäntilanne asiakkuuden alkaessa	29
6.2 Perhetyön sisällön suunnittelu.....	31
6.3 Perhetyön kulku.....	34
6.4 Toiminnan vuorovaikutuksellisuus	35
6.5 Kokemus perhetyön vaikutuksesta.....	37
7 POHDINTA	40

1 JOHDANTO

Lastensuojelun tavoitteena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapuoliseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Julkisessa keskustelussa lasten ja nuorten pahoinvoinnista puhutaan paljon. Myös perhe-elämä ja vanhemmuus ovat joutuneet kritiikin kohteeksi. Toisaalta puhutaan 1990-luvun laman seurauksista, toisaalta taas nyky-yhteiskunnan kasvaneiden vaatimusten vaikutuksista lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen sekä vanhempien kasvatusvastuun muuttumisesta. Julkista lastensuojelukeskustelua hallitsee myös huostaanottokeskeisyys.

Porin kaupunki ryhtyi jo 1990-luvun alussa kehittämään lastensuojelutyötä suuntaan, jossa lastenkodin työntekijät irrottautuivat perinteisestä osastotyöskentelystä lastensuojelulasten koteihin. Tarkoituksena oli tarttua ongelmatilanteisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Monien kehitysvaiheiden jälkeen vuonna 2001 Poriin perustettiin itsenäinen avohuollon perhetyön yksikkö.

Tällä hetkellä perhetyön yksikössä työskentelee seitsemän työntekijää, jotka muodostavat moniammatillisen tiimin. He työskentelevät kiinteässä yhteistyössä paitsi kaikkien perheenjäsenten, myös asiakasperheiden läheis- ja viranomaisverkostojen kanssa. Perhetyö on yksi tärkeimmistä avohuollon tukitoimista, jolla pyritään ehkäisemään huostaanottoja, lisäämällä perheen jaksamista ja voimavaroja siten että se mahdollistaa lasten ja nuorten turvallisen ja tasapainoisen kehityksen.

Huostaanottojen määrä on kasvanut viime vuosina ja siksi on syytä käyttää yhä enemmän kaikkia niitä lastensuojelun tukitoimia, joilla ehkäistään tämä paitsi lapsen, nuoren ja perheen, myös yhteiskunnan kannalta raskain vaihtoehto. 1.1.2008 voimaan tullut lastensuojelulaki muutti lastensuojelun painopistettä yhä enemmän avohuollon suuntaan. Laki korostaa ehkäisevän toiminnan ja tehokkaan kuntouttavan avohuollon merkitystä. Lapsen suojelutarpeen määrittäminen pitää tehdä viipymättä ja hänelle on nimettävä vastaava sosiaalityöntekijä ja laadittava asiakassuunnitelma.

Lastensuojelun avohuollon perhetyön toimintatavat perustuvat kiinteään yhteistyöhön perheen kanssa. Asiakkuuden taustalta ilmenee monenlaisia elämänhallinnan vaikeuksia, mm. vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ja yleinen jaksamattomuus sekä lasten ja nuorten koulunkäyntiongelmien ja rajattomuus. Perhetyön yksikön moniammatillisen tiimin tuki, ohjaus ja konkreettiset toimintatavat ovat asiakaslähtöisiä, suunniteltuja ja määräaikaista.

Tämän työn tavoitteena on selvittää, miten asiakasperheet kokivat perhetyön käytännönläheisen ja konkreettisen tuen auttaneen heitä eteenpäin vaikeassa elämäntilanteessa. He kokivat psyykkisten voimavarojensa selvästi lisääntyneen ja perhetilanteensa rauhoittuneen. Perhetyön yksikön tekemällä työllä näyttää siis tutkimuksen valossa olevan merkitystä perheitä voimaannuttavana avohuollon tukitoimena. Perhetyöllä saadaan perheiden tilanteisiin muutoksia, joilla voidaan turvata lasten ja nuorten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapuoliseen ja monipuoliseen kehitykseen.

Tässä tutkimuksessa keskityttiin selvittämään asiakkaiden näkemyksiä perhetyöstä. Tätä tietoa voidaan käyttää hyväksi lastensuojelun avohuollon kehittämistyössä.

2 LASTENSUOJELU OSANA SOSIAALIPALVELUJÄRJESTELMÄÄ

2.1 Lastensuojelun pääperiaatteet

Ensisijaisena lähtökohtana työssä, jossa kohdataan lapsia, nuoria ja perheitä, on tukea vastuullista vanhemmuutta ja asettua lasten vanhempien kumppaniksi sekä edistää lapsiperheiden arjen sujumista ja elämänhallintaa. (Helminen (toim.) 2006, 10).

Keskeisimmät lapsen hyvinvointia ja oikeuksia määrittävät säädökset ovat lastensuojelulaki (LSL 417/2007), sosiaalihuoltolaki (SHL 1982/710) ja laki lapsen huollosta ja taapaamisoikeudesta (136/1983). Lastensuojelulain 1§ mukaan lain tarkoituksena on turva-

ta lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on taas tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan tarvittavaa apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun tulee tukea vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavat palvelut ja tukitoimet. Laissa säädetyin edellytyksin voidaan lapsi myös sijoittaa kodin ulkopuolelle tai ryhtyä muihin toimenpiteisiin lapsen hoidon ja huollon järjestämiseksi. (LSL 1§.)

Lastensuojelu jaetaan rakenteelliseen, ehkäisevään ja korjaavaan toimintaan. Rakenteellinen lastensuojelu pitää sisällään yhteiskunnalliset toimenpiteet, joilla pyritään vaikuttamaan yleisiin elinolosuhteisiin siten, että sosiaalisia ongelmia aiheuttavia riskitekijöitä ilmaantuisi mahdollisimman vähän. Ennaltaehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan mm. lasten kotikasvatuksen tukemista yleisin sosiaalipalveluin. (Forssén 1991, 14). Tähän lastensuojelun osa-alueeseen sijoittuu avohuollon perhetyö. Käytännössä kuitenkin perhetyön aloittaminen tapahtuu kun ongelmat perheessä ovat jo kasaantuneet, joten ei ole enää kyse ennaltaehkäisevästä vaan korjaavasta lastensuojelutyöstä.

1.1.2008 voimaan tulleen lastensuojelulain keskeisimmät muutokset liittyvät lastensuojelun suunnitelmallisuuden vahvistamiseen. Kuntien tulee laatia Lastensuojelulain 12 §:n mukainen suunnitelma, jonka pitää laajasti kattaa lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointiin liittyvät palvelut kuten ongelmia ehkäisevät toimet ja palvelut, lastensuojeluun varattavat voimavarat, lasten ja nuorten tukemiseksi käytettävissä oleva palvelujärjestelmä ja eri toimijatahojen yhteistyön järjestäminen. Lastensuojelun suunnitelmasa on esitettävä myös miten suunnitelmaa toteutetaan ja seurataan. Suunnitelman voi tehdä yhteistyössä myös useamman kunnan kanssa.

Suunnitelma ja sitä koskeva seuranta- ja arviointisuunnitelma ovat uusi lakisääteinen kunnan lastensuojelun ohjausväline. Kuntien pitää tuottaa seurantatietoa, joka on olennaista lastensuojelun ohjaamisen ja johtamisen kannalta. Lastensuojelun yksilöä koske-

vat päätökset tekee kelpoisuuslain mukaisesti pätevä kunnan sosiaalityöntekijä tai johtava sosiaalihuollon viranhaltija. Asioiden valmistelussa voidaan tarvittaessa käyttää eri alojen asiantuntijoista koostuvaa asiantuntijaryhmää, joka kunnan tai kuntien on yhdessä perustettava. (LSL 12§-14§.)

Lapsen suojelutarpeen määrittäminen tulee tehdä viipymättä ja lain antamassa määräajassa eri osapuolia, myös lasta tavaten. Lapsi rekisteröityy lastensuojelun asiakkaaksi jo palvelutarpeen selvittämisen yhteydessä. Jos lastensuojelun tarve on olemassa, on lapselle nimettävä asiakassuhteesta vastaava sosiaalityöntekijä ja lapselle laaditaan asiakassuunnitelma. (LSL 20§, 26§-27§, 30§). Lastensuojelulaki korostaa entistä enemmän ehkäisevän toiminnan ja tehokkaan kuntouttavan avohuollon merkitystä. Niiden ammattiryhmien piiri myös laajeni, joilla on lastensuojelulain 25§:n mukainen velvollisuus ilmoittaa sosiaalityöntekijälle lapsen suojelun tarpeesta.

2.2 Lastensuojelun avohuolto

Kunnalla on velvollisuus järjestää avohuollon tukitoimia kaikille lapsille ja nuorille, joiden kehitys ja terveys ovat vaarantuneet. Lastensuojelun avohuolto on sosiaalityötä ja tarvittavia palveluja, jotka kohdentuvat perheille, yksittäisille lapsille, nuorille, asuinalueille, kouluille, päiväkodeille ja vastaaville yksiköille sekä tietyille riskiryhmille. Tarkoituksena on ehkäistä ongelmien syntymistä ja niiden kasaantumista, järjestää tukea, hoitoa, apua ja kontrollia asianosaisten kasvun ja kehityksen sekä selviytymisen tueksi. (Bardy, Salmi & Heino. 2003, 90.)

Lastensuojelulain 35-37 §:n mukaisia avohuollon tukitoimia ovat mm. perheen ja/tai lapsen toimeentulon ja asumisen turvaaminen, tukihenkilö tai -perhe, kuntoutumista tukevien hoito- ja terapiapalveluiden järjestäminen, perhetyö, vertaisryhmätoiminta, loma- ja virkistystoiminta ja koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshuoltoon.

2.2.1 Perhetyön historiaa

Lastensuojelun perhetyön historia ulottuu sodan jälkeiseen Suomeen, jolloin käynnistyivät ensimmäiset Mannerheimin Lastensuojeluliiton järjestämät kodinhoitajatyön kurssit (Reijonen (toim.) 2005, 8).

1940- ja 1950 -lukujen lastensuojelun arvona ei ollut huostaanotto sinänsä. Niihin ei tietoisesti pyritty niin kauan kuin äiti – ja nimenomaan äiti – tulkittiin kiintymyskäyttäytymiseltään lupaavaksi. Äidin tarkkailu ja valvonta oli tärkein osa tilanteen analyysia. Vuonna 1956 lastensuojelun suunnannäyttäjä Margit Törnudd totesi väitöskirjassaan asiakkaiden olevan liian sivistymättömiä vuorovaikutukselliseen sosiaalityöhön. Yksilö- tai perhetasoinen terapeuttinen sosiaalityö koettiin siis sopimattomaksi suomalaisiin oloihin. Vielä 1950-luvulla huostaanotto oli valvonnan ohella lähes ainoa lastensuojelun työkalu. (Puonti, Saarni & Hujala 2004, 16.)

1900-luvun alussa Suomi oli vahvasti agraarinen valtio, jossa kuntaorganisaation toimintaa hallitsi taloudellinen rationaliteetti, jossa toimenpiteiden kustannukset suhteutettiin saavutettavaan hyötyyn. Lastensuojelussa olivat siis kuntataloudelliset ratkaisut ensisijaisia. Perheen tai lapsen etu jäi toissijaiseksi. (Puonti ym. 2004, 14-15.)

Muun muassa lastensuojelun tieteellistyminen ja professionalisoituminen vaikuttivat lastensuojelun ideologiaan ja saivat aikaan 1960-luvulla alkaneen muutosprosessin. Myös yhteiskunnan auktoriteettirakenne murtui. Ihmisoikeuksia, yksilön oikeuksia, lasten oikeuksia, vammaisten oikeuksia, kutakin vuorollaan, alettiin nostaa teemoina esiin. Lastensuojelutyöntekijöidenkin työhön alkoi ilmaantua yhä enemmän ns. avohuollon menetelmiä ja näitä kehitettiin myös tieteellisesti ja tavoitteellisesti. Mm. Helsingissä aloitettiin koulukuraattoritoiminta 1960-luvun puolivälissä. (Puonti ym. 17-18.)

Varsinaisesti idea perhetyöstä tuli Ruotsista muun yhdyskuntatyön vanavedessä. Vuonna 1976 Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja sosiaalivaltio aloittivat tehostetun perhetyön kokeilun, jossa kehitettiin moniongelmaisille perheille räätälöityä kotipalvelua. Keskeisinä teemoina olivat perheen innostaminen vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa sekä äitien ja isien opettaminen lasten- ja kodinhoidossa. (Reijonen 2005, 8.)

Vasta 1984 lastensuojelulaissa 1950-luvun äitikeskeisyydestä siirryttiin näkemykseen, että lapsia tulisi suojella myös omilta vanhemmiltaan, mm. pahoinpitelyltä ja inestiltä. Lastensuojelulain johtavaksi periaatteeksi muodostui lapsen etu. Nyt erilaiset perheiden ja lasten tukimuodot, avohuoltokenttä, tarjosivat vaihtoehtoja huostaanotoille. (Puonti ym. 19.)

Viime vuosikymmenen loppupuolella alkoi myös syntyä perhetyötä tekeviä yhteisöjä, joilla ei ole tarjottavana samassa yhteydessä laitospalveluita. Kunnat alkoivat myös enemmän palkata työntekijöitä perhetyöntekijä-nimikkeellä sosiaalityöntekijöiden ja kodinhoitajien työn tueksi lastensuojelun avohuollon työhön. (Reijonen 2005, 9.)

2.2.2 Perhetyö osana avohuoltoa

Perhetyötä tehdään pääsääntöisesti lastensuojelun avohuollossa ja sijaishuollossa. Perhetyön käsitteentä on moninainen. Puhutaan ohjaavasta perhetyöstä, avohuollollisesta perhetyöstä, perhetyöstä, avotyöstä, toiminnallisesta avotyöstä, tehostetusta perhetyöstä, perhetukityöstä ja perheen yhdistetystä hoidosta. (Heino, Hurtig & Berg 2000, 10; Puonti ym. 2004, 240.)

Perhetyö on asiakasperheiden epävirallista ja virallista tukemista, arjen kasassa pitämistä. Perhetyö on myös perheiden syvällistä tukemista ja puuttumista perheiden elämään vahvojen ja virallisten väliintulojen avulla. Työn teoreettista orientaatiota näyttää olevan vaikea kuvata tai tiedostaa. Usein sitä kuvataan käytännöllisten työtehtävien kautta. Työn tärkein osuus näyttäisi tapahtuvan sillä matkalla, jonka työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla. (Puonti ym. 240.)

Perhetyön ja vanhemmuuden vaateet liittyvät lasten yksilöllisiin tarpeisiin ja niiden huomioimiseen. Voimavarakeskeinen ajattelu ja ratkaisukeskeisyys ovat olleet viime vuosina erityisen suosittuja vaihtoehtoja perinteiselle ongelmälähtöiselle ajatustavalle. Keskeisiä periaatteita voimavarakeskeisessä ajattelussa ovat esimerkiksi seuraavat tekijät: menneisyys on voimavara, syy-seuraussuhteen pohtiminen on vähäistä, työskentely kohdentuu tulevaisuuteen sekä vahvuuksien ja onnistumisten etsimiseen ja korostamiseen. (Puonti ym. 247- 248)

Perhetyössä ei ole varsinaisesti yhtä ja ainoaa teoriaa, jota voidaan soveltaa käytännön työssä. Lastensuojelun perhetyötä voidaan lähestyä mm. sosiaalipedagogisesta, systemisestä tai ratkaisukeskeisestä teoreettisesta näkökulmasta. Työskentelyote määräytyy tilanteen mukaan asiakaslähtöisesti. (Puonti ym. 240.)

Sosiaalipedagogiikkaan liittyviä termejä ja käsitteitä ovat yhteisöllisyys, osallisuus ja dialogisuus. Toimintana siihen kytkeytyy aina yhteiskunnallisen todellisuuden hahmottaminen ja analyysi. Se merkitsee työntekijän ammatillista tapaa hahmottaa yksilön/asiakkaan/ryhmän sosiaalinen ympäristö ja ottaa se huomioon ammatillisessa toiminnassa. Sosiaalipedagogisin toimenpitein asiakasta tuetaan yhteiskunnan jäsenyyteen itsestään huolehtivana subjektina (itseapu). (Ranne 2002, 137.) Asioiden näkeminen, kuuleminen ja niihin puuttuminen ovat välittämistä. Puuttuminen on halua auttaa muutokseen ja lupaus rinnallakulkemisesta. Riittävän pitkä ja tiivis rinnallakulkeminen taas eheyttää ja antaa voimia selvittää itse. ”Nyt mä osaan itse! ...muistelin miten me on yhdessä tehty!” (Ranne, Sankari, Rouhiainen-Valo & Ruusunen 2005, 92.)

Sosiaalipedagogisesti toimiva työntekijä kunnioittaa asiakkaan yksilöllisyyttä. Hän toimii mukana ihmisten arjessa siten, että asiakas säilyttää pääroolin omassa elämässään. Hän on eräänlainen rinnalla kulkeva kanssaihminen, tukija ja tulkki, kunnes asiakas tiedostaa ja löytää itselleen sopivat selviytymiskeinot. (Ranne 2002, 137-138.)

Perhetyössä arvostavalla työotteella tutkitaan mitä hyvää perheessä jo on, ja miten sitä hyvää ja toimivaa voidaan hyödyntää tässä ja nyt perheen arjen tukemisessa. Kyse on yksinkertaisesti näkökulman vaihtamisesta, ongelmien kartoituksesta ja syiden etsimisestä osaamisen tutkimiseen. Tutkiminen tuottaa dialogia työntekijän ja perheen välillä ja tämä vuorovaikutus on perhettä kuntouttava ja voimaannuttava elementti. Kun vuorovaikutus perheiden kanssa toimii, voidaan siihen tuoda mitä elementtejä tahansa. (Hansen 2004, 7, 11.)

Kokonaistilanteen hahmottumattomuus ja epäselvyys sekä viranomaisten ja asiakkaiden toisistaan poikkeavat käsitykset kuuluvat oleellisesti lastensuojelutyöhön. Jokainen auttajataho arvioi lastensuojelun tehtäviä omasta toimintakentästään, oman asiakaskuntan-

sa kautta. Työn pitäisi olla joustavaa, lapsen tilanteen ja tarpeen mukaan muotoutuvaa sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti. (Virtanen (toim.)1999, 20, 28.)

Lastensuojelun kannalta onkin keskeistä, saadaanko lapsen ja hänen läheistensä sekä lapsen asiaan kytkeytyneiden työntekijöiden välille sellaiset keskinäiset yhteydet, että löytyy hyviä voimavarojen yhdistelmiä. Verkostona toimien voi löytyä ideoita, ratkaisuja ja resursseja, jotka erillisinä eivät tuottaisi yhtä hyvää tulosta. (Puonti ym. 2004, 214.)

Verkostopalaverin järjestäminen on tarkoituksenmukaista silloin kun perheellä on useita aktiivisia auttajatahoja ja on syntynyt halua keskustella työnjaollisista asioista. Perheen pulma on tällöin koskettanut useita eri ihmisiä. Palaveri on tärkeä myös, jos jollakin verkostoon kuuluvalla on perheeseen liittyviä huolia, joista olisi hyvä keskustella niin, että kaikki asianosaiset ovat läsnä. (Häggman-Laitila, Ruskomaa & Euramaa 2000, 101.)

3 YHTEISKUNNALLISTEN MUUTOSTEN VAIKUTUKSET LAPSIIN JA PERHEISIIN

3.1 Yhteiskunnallisten olosuhteiden merkitys

Hyvinvointivaltio on tyypillisesti ymmärretty kansallisvaltioksi, joka toimii demokraattisessa ja suhteellisen vauraassa yhteiskunnassa sekä kantaa vastuuta kansalaisten turvallisuudesta muun muassa pyrkimällä lisäämään ihmisten ja väestöryhmien keskinäistä tasa-arvoa. Suomessa valtio ja kunnat olivat pitkään hyvinvointipalveluiden pääasiallisia tuottajia. Hyvinvointivaltio paisui 1980-luvulla ja samaan aikaan alkoi voimakkaammin kuulua sitä kohtaan asetettua kritiikkiä liiasta julkisesta vallasta, joka alkoi uhata muita tärkeitä arvoja, kuten yksilön vapautta. 1990-luvulla tilanne muuttui draaattisesti, kun hyvinvointipalveluiden kentälle tuli erityyppisiä toimijoita, sekä julkisia, yksityisiä, että järjestöjä. Muuttuneen hyvinvointipolitiikan lisäksi kehitykseen vai-

kutti 1990-luvun alun taloudellinen lama. Palveluiden tuottamista pyrittiin voimakkaasti tehostamaan sekä vähentämällä resursseja että standardoimalla palveluja. (Ranta-Tyrkkö & Ropo 2003, 10-12.)

Kuntatalouden rahoitusvaikeudet näkyivät palvelujärjestelmän karsimisena. Kunta- ja kunnanosa-kohtaiset ratkaisut olivat erilaisia. Lasten erityispalveluiden kohtalona oli niiden uudelleenarviointi, tarveharkinnan lisääminen ja palveluiden entistä tarkempi kohdentaminen. Lapsiperheiltä esimerkiksi vähennettiin kunnallisia kodinhoitajapalveluja, ja nämä resurssit kohdennettiin vanhusten tarpeisiin. Tällöin yksityiset järjestöt pyrkivät täydentämään julkisia palveluja ja kehittämään uusia asiakaslähtöisiä työmetodeja perheiden kriisitilanteisiin. Kotiin vietyjen erityispalvelujen uusi rakenne haastoi kunnallisen sosiaalityön mm. jalkautumaan perhetyöksi. (Virtanen 1999, 11-12.)

Erityisesti työelämän muutokset heijastuvat perhe-elämään sekä lapsen ja vanhempien väliseen suhteeseen. Jos työ vie vanhemmilta liikaa aikaa ja energiaa, uuvuttaa ja hermostuttaa, ei aikaa ja voimia riitä enää tarpeeksi vanhempana toimimiseen. Työn ja perheen yhteensovittaminen onkin noussut yhdeksi tämän vuosikymmenen keskeisimmäksi haasteeksi. Muina haasteina voidaan mainita esimerkiksi sosiaalisten verkostojen mureneminen ja perherakenteiden muutokset. (Rönkä & Kinnunen. 2002, 4-5.)

Yhteiskunnassamme työpaikka, ammatti ja työpalkka ovat ihmisten arjen keskeisimpiä jäsenystekijöitä. Palkkatyö määrittää elämäntavan ehtoja monin tavoin. Samalla työpaikka, ammatti ja palkka ovat tärkeitä ihmisen arvon ja aseman mittareita. Palkkatyön tärkeyttä kuvaa osaltaan myös se, että palkkatyön puutetta, työttömyyttä, pidetään merkittävänä yhteiskunnallisena ongelmana. (Melin, Blom & Kiljunen 2007, 8.)

Syvimpänä lapsiperheitä koskettavana työttömyysvuonna 1993 oli Suomessa 275 000 lasta, joiden jompikumpi vanhempi oli työttömänä. Eli joka neljäs lapsen vanhempi oli työtön. Edelleen vuonna 1997 melkein 200 000 lapsen kotona oli työtön vanhempi. (Virtanen 1999, 10-11.)

Massatyöttömyydestä koituneet kustannukset ja verokertymän pieneneminen heikensivät merkittäväällä tavalla hyvinvointivaltion rahoitusperustaa pitkäksi aikaa. Sosiaali- ja

terveysalalle kohdistuneet leikkaukset olivat monin osin kipeitä. (Keränen, Nissinen, Saarnio & Salminen 2001, 18.) Tämä näkyi mm. lapsiperheiden arjessa.

Lasten ongelmat läntisissä hyvinvointivaltioissa ovat viime vuosikymmenten aikana lisääntyneet. Elämäntapamme ja vallitseva elämänmeno tuntuvat asettavan lapsen kasvulle liian suuria haasteita. Paradoksaalisesti näyttää siltä, että kun lainsäädännön tasolla lapsen asema on selvästi parantunut, niin arkipäivän elämässä lapset ovat joutuneet tempovan, kiireisen ja kilpailevan elämänmuodon jalkoihin. (Pekki & Tamminen 2002, 9.) Suomessa perustettiin vuonna 2005 lasten yhteiskunnallisia oikeuksia ajamaan valtakunnallinen lapsiasiainvaltuutetun virka. Paitsi ideologiset, tasa-arvoon ja ihmisoikeuksiin liittyvät perustelut myös rationaaliset perustelut, kuten lasten puuttuminen tilastoista tai tutkimuksista, ovat toimineet lasten ja lapsuuden esiin nostamisen, agendalle ottamisen pontimina. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 6-7.)

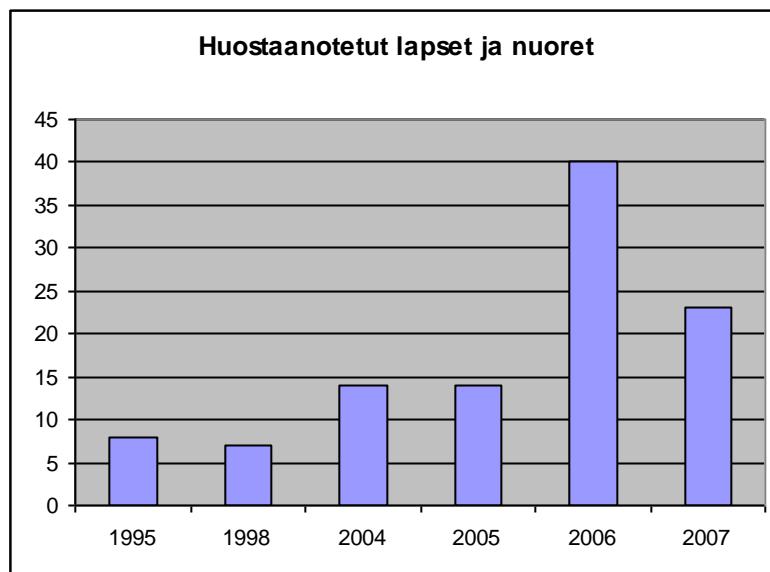
Perheen ongelmat alkavat monesti pienistä asioista. Jos silloin saisi ajoissa apua ja tukea, välttyttäisiin usein kalliilta ja raskailta toimilta. Ennaltaehkäisevä työ on hiljalleen rapautunut. Suomalainen perhepolitiikka on nykyään palokuntatoimintaa, väittää lapsiasiainvaltuutettu Maria Kaisa Aula. Hän peräänkuuluttaa sitoutumista yhteiskunnan lapsiystävällisyyteen, valtakunnantason strategiamuutosta. (Ihanainen-Alanko, STT, Satakunnan Kansa 14.1.2008, 7.)

3.2 Pori perheiden elinympäristönä

Lastensuojelutyö elää alueellisen todellisuuden ehdoilla, ja sen toteutus myötäilee alueen työllisyystilannetta, väestöpohjaa, väestön ikärakennetta, elinkeinorakennetta, saatavissa olevia palveluja, taloudellisia resursseja jne. Maaseutu- ja kaupunkiympäristö luovat myös erilaisen sosiaalisen todellisuuden. Se antaa myös lastensuojelutoiminnalle oman sävynsä. Alueen omat erityispiirteet lyövät lastensuojelun toteutustapaan aina oman leimansa. (Virtanen 1999, 34-35.)

Laajalla ja monitahoisella sosiaali- ja terveysalan palveluverkostolla pyritään tukemaan lapsiperheitä arjessa selviytymisessä. Kulttuurisen, henkisen ja sosiaalisen pääoman antamisessa vastuu on sekä kodeilla että julkisilla instituutioilla, kuten äitiys- ja lastenneuvoloilla, perhekeskuksilla, päivähoidolla ja kouluilla, mutta myös kirkon lapsi-, nuoris- ja diakoniatyöllä sekä lukuisilla niin sanotun kolmannen sektorin toimijatahoilla. (Helminen 2006, 29.)

Porissa lasten huostaanotot alkoivat lisääntyä vuonna 1999, jolloin tapauksia tuli 18 edellisen vuoden 7 tapauksen perään. Vuonna 2006 huostaanottoja tehtiin peräti 40. Porin sosiaalilautakunnan puheenjohtaja totesi Satakunnan Kansassa 13.1.2008, että lastensuojelun ostopalveluihin käytettiin 1,2 miljoonaa euroa 2007, mutta säästämällä ongelmat eivät ratkea, vaan uuden lastensuojelulain mukaisesti avohuoltoon on palkattava lisää työntekijöitä. (SK 13.1.2008, 3)

Taulukko 1. Huostaanotot Porissa 1995-2007.
(Satakunnan Kansa 13.1.2008)

Porin kaupungin väkiluku vuoden 2007 lopussa oli 76 234. Alle 14-vuotiaita kaupunkilaisia oli 15,3 %, 15-64 -vuotiaita 16,4 % ja yli 65-vuotiaita 19,3 %. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä on kasvanut tasaisesti viime vuosien aikana eli kaupungin ikärakenne vanhenee. (<http://www.pori.fi/talousspalvelut/tilastot/html>, 17.4.2008).

Porin kaupungin toiminta-ajatuksena on olla hyvän elinympäristön kasvukeskus, jonka monipuoliset palvelut mahdollistavat aktiivisen toiminnan ja hyvän elämän. Porilaisiin arvoihin luetaan muun muassa asukas- ja asiakaslähtöisyys. Kaupungin toiminnassa korostuvat avoimuus ja palvelualttius. Asukkaita kannustetaan osallistumaan ja antamaan palautetta. Palveluja kehitetään palautteen perusteella. (Pori 2012 -strategia, 3.)

Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyen Porin kaupunki on asettanut tavoitteekseen kattavan kouluverkon säilyttämisen, terveellisten ja turvallisten oppimisympäristöjen takaamisen sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin varmistamisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen. (Pori 2012 –strategia, 11.)

Kaupungin työttömyysaste oli vuoden 2007 joulukuussa 12,1 %. (<http://www.pori.fi/talousspalvelut/tilastot/html>, 17.4.2008). Valtakunnallinen työllisyysaste oli tuolloin 6.0 %. (<http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2007/12>, 17.4.2008) Työllisyyden tavoitetasoksi vuodelle 2009 Pori on asettanut, että Porin ja valtakunnallisen työllisyysasteen ero on puoliintunut. (Pori 2012 –strategia, 11, 14.)

Pori on teollisuuskaupunki, johon teollisuuden rakennemuutos on voimakkaasti vaikuttanut. Talouden globalisoituminen on ollut vaikuttamassa alueiden väliseen työnjakoon teollisuustuotannossa. Sopeutuminen näihin muutoksiin merkitsi Porissa teollisuuden työpaikkojen vähenemistä. Taloutta uudistettiin muille alueille, kuten palveluelinkeinoihin panostamalla. Tämän muutoksen seurauksena Poriin syntyi rakennetyöttömyyttä eli työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät kohta toisiaan. (Kumpulainen 2004, 13.)

Parantuneen teknologian seurauksena ei myöskään tarvita ihmistyövoimaa samassa määrin kuin aikaisemmin. Alueellisen koulutuspolitiikan haasteena on pyrkiä ennakoimaan, missä määrin ja minkälaista asiantuntijuutta ja osaamista tulevaisuudessa tarvitaan. (Keränen, Nissinen, Saarnio & Salminen 2001, 18.)

3.3 Perheen ja yksilön elämänhallinta

3.3.1 Perhekäsitteen monimuotoisuus

Perhekeskeisessä näkökulmassa korostetaan perheen omaa asiantuntijuutta. Perhettä pitää arvostaa ja kuunnella kaikissa perhettä koskevissa asioissa. Todellinen perhekeskeinen työote sallii asiakkaan itsensä määrittää perheensä. Perinteisen ydinperheen muodostavat äiti, isä ja lapset. Ydinperheen lisäksi asiakas voi katsoa perheeseen kuuluvan myös muita henkilöitä tai sukulaisia. Aikuisten näkökulma perheestä on usein erilainen kuin lasten. Lasten perhekuva on usein laajempi kuin aikuisten. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 241.)

Kun puhutaan perheestä, ajatellaan sitä ennen kaikkea lasten kasvun ja kasvatuksen paikkana, lapsen kotina. Moderni ydinperheideaali vakiintui 1920-1930 -luvuilla koko kansalle tarjotuksi elämäntavan malliksi, jota pidettiin oikeana ja luonnollisena. Ihanteena oli oman äidin antama hoiva, biologinen vanhemmuus, naisen ja kodin kytkös ja isä-elättäjäys (vrt. Nätkin 2003, 18.) Todellisuudessa yhteneväistä perhekuulttuuria ei ole koskaan ollut, vaan perhe-elämää on eletty hyvinkin moninaisissa muodoissa. Pitkälle 1950- ja 1960-luvuille maaseutuvaltaisessa Suomessa elettiin usean sukupolven perheissä. Vasta 1970-luvulta eteenpäin kaupungistumisen myötä perheet pienenevät. Isovanhemmat jäivät maaseudulle. Ydinperheistä tuli tässä vaiheessa määrällisesti vallitseva perhemalli, kunnes avioerot yleistyivät, ja sitä myöten yksinhuoltaja- ja uusperheet. Nykypäivänä yhä useampi lapsi syntyy avoliittoon. (Reijonen 2005, 46-47.)

Perheelle ei ole yksiselitteistä määritelmää. Tärkeintä ei ole määritelmä vaan asiakkaan kokemus siitä, että juuri hänelle läheiset ihmiset voivat osallistua hänen elämäänsä koskettaviin asioihin. (Vilen, Leppämäki & Ekström. 2002, 148-149.) Samat ihmiset, äidit ja isät voivat jossain vaiheessa elää avoliitossa, sittemmin avioliitossa, yksinhuoltajina, yhteishuoltajina ja uusperheen vanhempina (Reijonen 2005, 47-48.)

3.3.2 Hyvä vanhemmuus

Hyvän vanhemmuuden malleja ei voi yksioikoisesti siirtää eri aikakauteen kasvatuksellisinakin vakioina. On otettava huomioon, minkälainen isyys, äitiys, elättäjämalli ja tunnekulttuuri ajassa ovat vallitsevia. Nykyisin kasvatuksessa painotetaan vuorovaikutustaitoja, erilaisuudensietoa ja suvaitsevaisuutta, joilla ei esimerkiksi 1960- ja 1970 -luvulla olisi ollut vastaavaa arvoa lasten kasvuympäristössä. Ihminen muuttuu kulttuurin ja ajan muuttuessa. (Reijonen 2005, 52-53.)

Vanhemmuuteen ja kasvattamiseen liittyvää tietoa on runsaasti tarjolla. Tästä asiantuntijoiden tarjoamasta runsaasta tiedosta, vanhemmat pyrkivät poimimaan sellaiset, joita he pitävät oikeina ja järkevinä. Asiantuntija- ja kasvatustieto eivät siirry vanhemmille sellaisenaan, vaan vanhemmat suodattavat tietoa omien uskomustensa kautta. Uskomukset taas ovat yksilöllisiä kokemuksia ja ajatuksia arkipäivän tilanteista. Sekä vanhemmat että lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset kantavat mukanaan tietyn sukupolven mukaisia vanhemmuuden ja lapsuuden kulttuurisia malleja ja uskomuksia. Kasvatuskumppanuus eri sukupolvien välillä edellyttääkin tämän erilaisen kasvatuksen kulttuurisen perustan tiedostamista. (vrt. Karila & Nummenmaa. 2001, 16; Kekkonen 2004, 21.)

Perhekeskeinen ajattelutapa on nostanut vanhemmuuden tukemisen lastensuojelun keskeiseksi välineeksi. Perhemuotojen muuttuessa lastensuojelussa joudutaan pohtimaan, kenen tai keiden kanssa työskennellään kun lapsella saattaa olla yhden perheen sijasta kaksi tai useampia perheitä. Perhekeskeisyyteen kytkeytyy myös usein myös ideologinen uskomus siitä, että oma perhe on lapsen kannalta paras kasvuympäristö ja vanhemmat haluavat ja osaavat aina toimia lapsen parhaaksi. Perheen etu nähdään myös lapsen etuna. Perheen intressi nostetaan lapsen omaa näkökulmaa arvokkaammaksi. Samalla perheen ja vanhempien tulkintoja kuunnellaan helposti lasta enemmän. Lapsen asioita hoidetaan tyypillisesti vanhempien ja perheen välityksellä. Tällöin lapsen näkökulma tulee tulkituksi heidän kauttaan. (Virtanen 1999, 113-116.)

Lasten kasvu ja kehitys tapahtuvat pitkäkestoisten ihmissuhteiden kannattelemisella niin kotona kuin päivähoitossa kuin koulussakin. Siksi tarvitaan toimia, jotka vapauttavat resursseja tähän elintärkeään tehtävään. Perhe-elämää pitää vaalia ja vanhemmuutta arvostaa saattamalla kuntoon julkisia palveluja sekä hyvinvointistrategioiden kunnallisella, seudullisella ja valtakunnallisella tasolla. Vaikka perhe-elämää ja vanhemmuutta koskevat yksilölliset valinnat tehdään perheissä, vanhemmat joutuvat tekemään enemmän tai

vähemmän pakottavia valintoja työstä ja toimeentulosta. Nämä valinnat eivät ole riippumattomia yhteiskunnallisista kehityskuluista. Lapsiperheiden olot tulojen ja työpai-
neiden osalta ovat ankaroituneet suhteessa lapsettomiin kansalaisiin. Työelämän ja per-
he-elämän yhteensopivuuden parantamiseksi tarvitaan monialaisia asenteellisia ja käy-
tännöllisiä toimia. (Bardy, Salmi & Heino 2003. 147, 149.) Lapsiperheiden vanhempien
yhteenlaskettu viikkotyöaika on suurempi kuin lapsettomien parien (Bardy ym. 2003,
165).

Perheen keskinäisistä suhteista ja luottamuksesta kasvaa lapselle johonkin kuulumisen
ulottuvuus. Juuri tuo johonkin kuulumisen tunne vaatii kasvatusta ja on kasvatuksen ta-
voite. Vanhemmat antavat lapsille aineksia, jotta tämä pystyy vastaamaan olemassa-
olonsa peruskysymyksiin: miksi olen olemassa, mikä on tehtäväni. Kirsi Pohjola nimit-
tää sitä lapsen elämänmielekkyydeksi. Hänen mukaansa hyvässä kodissa keskeistä ei
ole perheen rakenne eikä edes sen ikä, vaan että se on tunnetaloudeltaan eheä ja että
perheenjäsenillä on riittävästi aikaa yhdessäoloon, elämään rutiineita, arkea, juhlaa, iloa,
väsymyksen ja vauhdinkin aikoja. (Reijonen 2005, 57-58.)

Perheen ajankäyttö liittyy lasten pahoinvointiin monella tavalla. Perheen yhteistä aikaa
korostetaan, mutta samanaikaisesti vanhemmat kilpailevat tasa-arvon nimissä omasta
ajasta esimerkiksi harrastuksilleen. Työpuhelut ja nettiyhteydet sekoittavat perheen ajan
ja työajan jakoa. Elämänrytmi on muuttunut kiireiseksi ja kiireen keskellä lasten kehi-
tyksen kannalta tärkeät, turvallisuutta tuovat rutiinit unohtuvat. Kiire näyttää myös pe-
riytyvän. Kiireiset vanhemmat siirtävät kiireisyyden tunnun myös lapsilleen. (Rönkä &
Kinnunen 2002, 43-44.)

4 PORIN KAUPUNGIN LASTENSUOJELUN PERHETYÖN YKSIKKÖ

4.1 Porin avo- ja perhetyön historiaa

1990-luvun alussa alettiin kaikilla hoitoaloilla suosia avo-uullollista työskentelyä ja laitospaikkojen vähentämistä. Lastenkotien työskentelyyn tuli perhekeskeisyys, joka vähitellen alkoi painottua kodeissa tehtävän työn suuntaan. Tampere oli aloittamassa ensimmäistä ns. jalkautettua työskentelyä, jota myöhemmin nimitettiin avotyöksi. Periaate oli alusta alkaen, että lastenkodin työntekijät irrottautuvat perinteisestä osastotyöskentelystä lastensuojelulasten koteihin ja tarkoituksena on pyrkiä tarttumaan ongelmatilanteisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, mieluiten ennaltaehkäisevässä mielessä. (Porin perhetyön yksikön historiikki 2002, 1.)

Porissa oli syksyllä 1991 lastenkotiosastoja osittain tyhjäkäynnillä, mutta toisaalta lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä oli kovia paineita tehdä jotakin perheissä, joiden ongelmiin laitossijoitus olisi ollut liian rankka toimenpide. Tiilinummen lastenkodissa päädyttiin kokeilemaan kotikäyntejä noihin perheisiin. Aluksi kahdelta osastolta irrottautui kotikäynneille kaksi työntekijää noin kerran viikossa. Vähitellen todettiin, ettei molempia töitä voi samanaikaisesti tehdä täysipainoisesti, joten osastoilla jaettiin työntekijät avo- ja osastotyöntekijöihin. Tiilinummen avo-osasto aloitti 11.11.1991 neljällä työntekijällä ja kahdella perheellä sekä sosiaalityöntekijöiden lupauksella löytää lisää perheitä. (Porin perhetyön yksikön historiikki 2002, 1.)

Toiminta laajeni vähitellen. Työ oli jatkuvaa työmuodon kehittämistä ja Porin mallin luomista. Paljon hiomista vaati myös uuden työmuodon markkinoiminen osaksi sosiaalihuollon kenttää. Uusittu avoryhmä aloitti työskentelynsä 27.12.1993. Tiilinummissa tehtiin tuolloin osastojen vähennystä ja työntekijöiden uudelleen jakoa. Avotyö jatkui kuitenkin samalta pohjalta, mutta jatkuvasti kuitenkin muuttuen. Vuodesta 1994 avotyöryhmälle on irrotettu oma osuus lastenkodin budjetista, joten kokeilu alkoi jo tuntua vakiintuneemmalta työmuodolta. Vuoden 1996 alussa nimi muuttui Nummen perhekeskuksen avotyöryhmäksi. (Porin perhetyön yksikön historiikki 2002, 1.)

Avotyöryhmän hankittua paikkansa sosiaalihuollossa, todettiin työmuodolla olevan suurempaakin tarvetta. Varsinkin miestyöntekijää kaivattiin, koska asiakkaina oli niin paljon yksinhuoltajaperheitä. Määrärahoja ei toiminnan laajentamiseen löytynyt lastensuojelusta, joten siksi paneuduttiin myös tehostetun kotipalvelun kehittämiseen. Siellä aluk-

si 6, myöhemmin 4 kodinhoitajaa keskittyi erityisesti työskentelyyn lastensuojeluperheissä sekä tiiviiseen yhteistyöhön lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Ensi- ja turvakotien liitto ry:n ja kaupungin yhteistyöllä aloitettiin Porissa myös ns. Alvaritoiminta yhden työntekijän voimin. (Porin perhetyön yksikön historiikki 2002, 1-2.)

Avoryhmälle etsittiin pitkään uusia toimitiloja. Maaliskuussa 1999 avoryhmä muutti osoitteeseen Tapionkatu 27 ja sai näin vuokratoimitilat erillään Nummen perhekeskuksesta. Elokuussa 2000 avoryhmä sai käyttöönsä henkilöauton, mikä helpotti töiden suunnittelua ja antoi lisää jouston mahdollisuuksia äkillisiin kotikäynteihin ja aikataulumuutoksiin. Vuoden 2001 alussa avosta tuli itsenäinen yksikkö ja samalla se siirtyi osaksi avohuollon asiakastyötä, entisen laitoshuollon sijasta. Myös nimi muuttui avohuollon perhetyön yksiköksi. Tehostetun kotipalvelun kodinhoitajat siirtyivät samalla takaisin kotipalveluun ja avolle tuli kolme uutta tointa auki. Nykyisin yksikköä kutsutaan Perhetyön yksiköksi ja siellä työskentelee seitsemän työntekijää. Tällä hetkellä perhetyön yksikkö sijaitsee osoitteessa Rautatienpuistokatu 17. (Porin perhetyön yksikön historiikki 2002, 2.)

4.2 Työskentely, toiminta ja interventio

Porin kaupungin sosiaalitoimen organisaatiossa lastensuojelu ja perhetyön yksikkö sijoittuvat päivähoidon ja perhetyön toimialueeseen. Perhetyön yksikössä on vakituista henkilökuntaa seitsemän ja heidän pohjakoulutuksensa ovat mm. kehitysvammaistenohjaaja, kodinhoitaja, sosiaalikasvattaja, sosionomi (AMK), sairaanhoitaja. (Manneroos, A. 2008. Vastaava ohjaaja, Porin perhetyön yksikkö. Henkilökohtainen tiedonanto 8.5.2008.)

Asiakasperheet perhetyön yksikköön ohjautuvat yleensä lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta. Perhetyötä suunnataan perheisiin, joissa on lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden arvion mukaan tarvetta tiivistää työskentelyä, mutta laitossijoitus olisi liian voimakas toimenpide. Tarve perhetyöhön voi tulla esiin lapsen oirehtimisena tai vanhempien puutteellisena huolenpitona tai suorana avunpyyntönäkin vanhemmilta. (Perhetyön yksikön esite)

Ongelmia on usein monella tasolla. Vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä yleinen jaksamattomuus ovat yleisiä asiakasperheissä. Kodinhoitoon liittyviin asioihin kuten siivoukseen, ruuanlaittoon tai vaatehuoltoon liittyy taitamattomuutta tai ne jäävät syystä tai toisesta hoitamatta. Myös rahankäyttöön liittyvät ongelmat ovat yleisiä. Rahankäyttö on suunnittelematonta, jolloin eletään yli varojen. (Perhetyön yksikön esite)

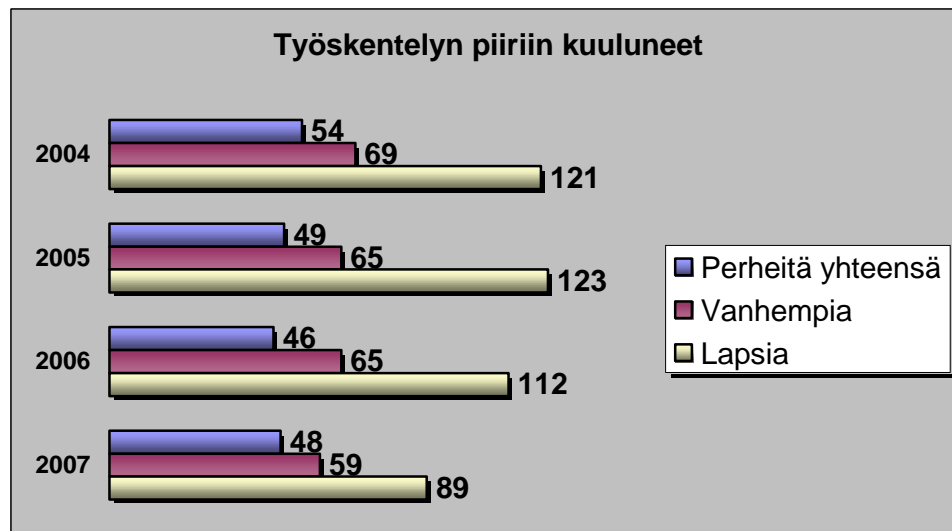
Joskus perheen vanhempi/vanhemmat saattavat kärsiä yksinäisyydestä tai sitten ongelmia aiheuttavat jatkuvasti vaihtuvat tuttavat ja seurustelukumppanit. Uusimpana ilmiönä on tutustuminen seurustelukumppaneihin internetin keskustelupalstoilla. Perheiden lapset saattavat olla ylivilkkaita ja rajattomia. Koulunkäynnin kanssa saattaa myös tulla ongelmia. Jotkut lapset voivat liikkua ympäri kaupunkia kun taas jotkut heistä pysyttelevät vain sisällä, eikä heillä ole kavereita. Vanhemmilla saattaa kaiken kaikkiaan olla vaikeutta ymmärtää kasvaneen lapsen muuttuneita tarpeita.

(Perhetyön yksikön esite)

Kun sosiaalityöntekijä ja perhetyön yksikön edustajat yhdessä toteavat perhetyön sopivaksi tukimuodoksi asiakasperheelle, sosiaalityöntekijä esittelee tämän työmuodon perheelle. Jos perhe on halukas yhteistyöhön, työ voidaan aloittaa sopimalla yhteisestä tapaamisesta asiakkaan kotiin. Tapaamisessa ovat mukana perheenjäsenten lisäksi sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijöitä. Tapaamisen aikana käydään läpi perheen tilanne ja sovitaan, mitä perhetyöntekijät alkavat tehdä perheessä tilanteen parantamiseksi. Tällöin käydään läpi myös muu perheen tukiverkosto, mahdolliset muut verkostoyhteistyökumppanit ja heidän osuutensa perheessä. Perhetyön yksiköllä on valmiudet myös kriisityöhön, joka aloitetaan välittömästi. Muutoin toiminta perheen kanssa pyritään aloittamaan kahden viikon kuluessa. (Manneroos, A. 2008. Vastaava ohjaaja, Porin perhetyön yksikkö. Henkilökohtainen tiedonanto 7.5.2008.)

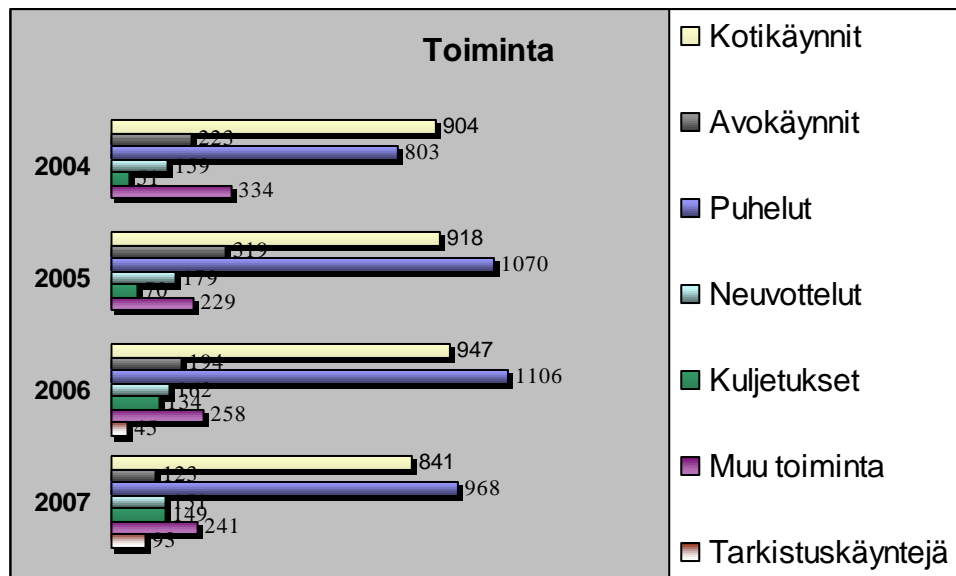
Kuukaudesta kahteen kuukauteen kestää vaihe, jolloin työntekijät käyvät perheessä kerran tai kaksi viikossa. Sen jälkeen osapuolet tapaavat uudelleen ja tekevät virallisen suunnitelman, johon kirjataan perhetyön tavoitteet ja käytettävät työmuodot. Perheen tilannetta ja tavoitteiden toteutumista tarkastellaan yhteispalavereissa kolmen neljän kuukauden välein. Perhetyötä tehdään samassa perheessä keskimäärin 1-1,5 vuotta. Käynnin määrä ja toiminta-aika vaihtelevat kuitenkin perhekohtaisesti. Perhetyön lopetus tapahtuu, kun perhe ei enää tarvitse kyseistä tukimuotoa; perheen tilanne on selkiintynyt,

esim. kriisitilanne on ohitettu ja/tai muut avustustahot antavat riittävää tukea. Työ voi loppua myös jos todetaan perhetyö vääräksi/riittämättömäksi tukimuodoksi, todetaan laitossijoitus tarpeelliseksi tai perhe ei sitoudu perhetyön tavoitteisiin. Perhetyö lopetetaan yleensä vähitellen ja virallisen lopetuskäynnin kautta. (Manneroos, A. 2008. Vastaava ohjaaja, Porin perhetyön yksikkö. Henkilökohtainen tiedonanto 7.5.2008.)

Kuvio 1. Porin perhetyön yksikön työskentelyn piiriin kuuluneet vuosina 2004-2007. (Porin perhetyön yksikön tilastot)

Kuviossa 1 näkyvä kahden viime vuoden aikana tapahtunut lievä asiakasperheiden määrän lasku selittyy mm. sillä, että asiakasperheiden joukossa oli useampia perheitä, joiden luo tehtiin kotikäyntejä tehostetusti, jopa 3-5 kertaa viikossa. Lisäksi kyseiset perheet asuivat kaukana Porin keskustasta. Näiden perheiden kotikäynnit matkoineen sitoivat suuren osan toimintaresursseista. Perheiden määrän lasku selittyy myös vaikeudella saada päteviä sosiaalityöntekijöitä. Avoinna oleviin virkoihin ei ole ollut päteviä hakijoita, jolloin lastensuojelussa on jouduttu turvautumaan määräaikaisten sosiaaliohjaajien palkkaamiseen. Asiakkaiden palveluohjaus ei tällöin ole toteutunut toivotulla tavalla. (Manneroos A. 2008. Vastaava ohjaaja, Porin perhetyön yksikkö. Henkilökohtainen tiedonanto 5.5.2008.)

Kuvio 2. Porin perhetyön yksikön toiminta asiakasperheissä vuosina 2004-2007. (Porin perhetyön yksikön tilastot)

Kuviosta 2 näkyy, että määrällisesti suurimpia toimintamuotoja ovat kotikäynnit ja yhteydenpito puhelimitse. Yllättäen tehdyt tarkistusikäynnit, joista ei sovita perheen kanssa ennalta, ovat aina kuuluneet yksikön toimintaan, mutta niitä ei ole tilastoitu erikseen ennen vuotta 2006. (Manneroos A. 2008. Vastaava ohjaaja, Porin perhetyön yksikkö. Henkilökohtainen tiedonanto 5.5.2008.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössäni käytän kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Kvalitatiivisessa lähestymistavassa on pyrkimyksenä kuvata tutkimuskohdetta kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen avulla tarkastellaan ihmisten käyttäytymistä heidän omasta näkökulmastaan. Tutkimuskohteena ovat tutkittavien henkilökohtaiset koke-

mukset, mielipiteet ja tuntemukset. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152, 155.)

5.2 Tutkimusongelmat

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää Porin kaupungin lastensuojelun perhetyön yksikön asiakasperheiden kokemuksia perhetyön tukitoimien vaikutuksesta perheen elämänhallintaan:

1. Mitkä asiat perheen elämässä olivat muuttuneet perhetyön yksikön tuen vaikutuksesta?
2. Millaisia olivat perheen kokemukset yhteistyöstä perhetyöntekijöiden ja läheis- ja viranomaisverkoston kanssa?

5.3 Tutkimusaineiston keruu

Kvalitatiivisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Niitä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisina, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan ongelman ja tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sajajärvi 2002, 73.)

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun, koska siinä haastattelun aihepiirit ja teema-alueet ovat tiedossa, mutta siitä puuttuu strukturoidulle haastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. (Hirsjärvi & Hurme 1995, 36; Tuomi & Sajajärvi 2002, 77). Kun haastateltava saa mahdollisuuden vastata omin sanoin valmiiden vastausvaihtoehtojen sijaan, saadaan korostettua ihmisten tulkintoja asioista ja heidän asioille antamia merkityksiä. Tällöin materiaalin voi katsoa edustavan vastaajien puhetta itsessään. Haastattelun etukäteen valitut tutkimuksen viitekehukseen perustuvat teemat kuitenkin takaavat sen, että kaikkien haastateltavien kanssa tulee edes jossain määrin keskusteltua samoista asioista. Haastattelussa on kuitenkin syytä pitää ottaa huomioon ongelmanasettelun ja tutkimustehtävän kannalta merkitykselli-

sissä asioissa. (Tuomi ym. 2002, 77.) Teemat jäsentävät ja helpottavat myös haastattelun jälkikäsitteilyä ja analyysiä.

Haastateltavat olivat Porin kaupungin lastensuojelun perhetyön yksikön asiakasperheiden edustajia. Pyysin perhetyön yksikön työntekijöitä miettimään 5-7 perhettä, jotka olisivat halukkaita osallistumaan tutkimukseeni ja pyytämään heiltä alustavan luvan ja yhteystiedot yhteydenottoani varten. Saatuaani perhetyön yksikön vastaavalta ohjaajalta kyseiset yhteystiedot, otin puhelimitse yhteyttä kuuden eri asiakasperheen edustajaan, kerroin tutkimukseni sisällöstä ja sovin heidän kanssaan tarkemmasta haastattelun toteuttamisajankohdasta ja paikasta.

Haastattelut toteutin marraskuussa 2005. Haastatteluista viisi tapahtui asiakasperheen kotona, kaksi perhetyön yksikön tiloissa ja yksi Satakunnan ammattikorkeakoulun sosiologi- ja terveysalan Porin yksikön luokkatilassa. Haastattelut sujuivat häiriöttömästi ja varsin rennoissa merkeissä. Nauhoitin kaikki haastattelut ja lisäksi tein muistiinpanoja haastattelun aikana. Haastattelut kestivät tunnista kahteen. Haastattelut tehtyäni aloin purkaa nauhoittamaani aineistoa tekstiksi. Kirjoitin haastattelut auki sanasta sanaan.

Tutkimukseni eteni alustavalla tutustumisella haastattelumateriaaliin, lähtökohtana määrittelemäni tutkimusongelmat. Tämän jälkeen määrittelin tutkimukseni teoreettisen viitekehysten ja tutustuin siihen liittyvään lähdemateriaaliin. Haastattelumateriaalin analysointia varten poimin kunkin haastateltavan vastaukset kunkin teeman alle. Tällä tavalla sain ryhmiteltyä samaa aihealuetta koskevan materiaalin rinnakkain. Tällöin haastatteluaineistoa oli helpompi käsitellä aihealue kerrallaan. Samalla yksittäisten perheiden tiedot jakaantuivat lopulliseen tutkimusraporttiin vaikeammin tunnistettaviksi. Tutkijana kuitenkin etenin johdonmukaisesti, niin että itse säilytin tiedon kunkin perheen kokonaistilanteesta.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusta tulisi arvioida kokonaisuutena, jolloin painotetaan erityisesti tutkimuksen sisäistä johdonmukaisuutta. Sisäistä johdonmukaisuutta voidaan arvioida mm. mieltimällä, mitä ollaan tutkimassa ja miksi. Mitkä ovat omat sitoumukset tutkimuksessa ja miten aineistonkeruu on tapahtunut. On otettava huomioon myös tutkimuksen tiedonantajat sekä tutkijan ja tiedonantajan suhde. Lisäksi on huomioitava tutkimuksen aikataulu, miten analyysi tehtiin, miten tultiin johtopäätöksiin ja miksi tutkimus on eettisesti korkeatasoinen ja tutkimusraportti luotettava. Em. kohtia tutkittaessa on otettava huomioon, että ne ovat myös johdonmukaisessa suhteessa toisiinsa. (Tuomi ym. 2002, 135-138.)

Tutkimusanalyysin perustana ovat teemahaastattelut, jotka ovat antaneet haastateltaville mahdollisuuden kertoa laajasti käsillä olevista asioista. Haastattelijana olen kuitenkin pyrkinyt pitämään jokaisen haastateltavan ja kysymyksen kohdalla huolen siitä, että kaikki kysymykset tulee käytyä läpi, vaikka keskustelu välillä laajenisikin huomattavasti joissain teemoissa.

Tutkimuksen luotettavuutta käsitellään validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden avulla. Validissa tutkimuksessa on tutkittu juuri sitä, mitä on ollut tarkoitus tutkia. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta. Tulokset ovat reliaabeleja kun kaksi arvioijaa päätyy samaan tutkimustulokseen eri tutkimuskerroilla. (Tuomi ym. 2002, 133-135.) Tutkimusmenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu on ollut hyvä, koska vastauksissa on käsitelty laajasti kysytyjä asioita. En näe mahdollisena, että tässä tutkimuksessani saatuja tuloksia voitaisiin toistaa täysin samanlaisina uudelleen, koska olen tehnyt tutkimushaastattelut lokakuussa vuonna 2005, ja oletuksenani on, että Porin perhetyön yksikön työn lähtökohdat ja menetelmät ovat saattaneet muuttua verrattuna kyseiseen haastatteluajankohtaan. Tämä ei kuitenkaan vähennä opinnäytetyöni luotettavuutta, koska tarkoituksena ei ollut yleistettävyyden esiin tuominen, vaan haastateltujen kokemusten ja näkemysten selvittäminen haastatteluhetkellä.

Tämän opinnäytetyöni eettisyys näkyy mm. haastateltujen nimettömyytenä. Myös analyysissä esiin tuodut lainaukset ovat nimettömiä ja yhteydessä ainoastaan kuhunkin asiakokonaisuuteen. Haastateltaviin minulla ei ollut ollut mitään aikaisempia kontakteja. Yhden haastateltavaksi ehdotetun jätin pois, koska tunnistin hänet omaan nuoruuteeni kuuluneeksi ja hän oli myös perhetyöntekijöiden kysyessä halukkuutta osallistua tut-

kimukseeni, tunnistanut minut nimeltä. En halunnut vuosien takaisen tuttavuuden mahdollisesti vaikuttavan haastattelun sisältöön. Analyysin ja tulkinnan olen pyrkinyt tekemään mahdollisimman objektiivisesti ja pitäytymään siinä, mitä aineisto on tuonut esille.

5.5 Tutkimusjoukko

Haastateltavat edustivat kuutta eri asiakasperhettä. Haastateltavia on kuitenkin yhteensä kahdeksan, koska kahdesta perheestä haastatteluun osallistui sekä isä että äiti. Toisen perheen vanhemmat osallistuivat haastatteluun yhdessä, toisen asiakasperheen vanhemmat varasivat erillisen haastatteluajan. Mielestäni on hyvä, että haastateltavat eivät kaikki olleet perheen äitejä, vaan sain mukaan harvemmin esiin tulevaa lasten isien näkökulmaa. Yleensä äideillä kun on päärooli perheensä ja lastensa puolestapuhujina, mikä käytäntö tyydyttää usein myös työntekijöitä. Lapsia ei tässäkään tutkimuksessa haastateltu. Heidän äänensä tulee esille heidän vanhempiansa kertomana ja tulkitsemana.

Haastatelluissa oli neljä yksinhuoltajaäitiä ja kaksi avioparia. Vanhempien syntymävuodet vaihtelivat vuosien 1952 ja 1975 välillä. Kummallakin avioparilla oli kaksi kotona asuvaa lasta. Toisen perheen kaksi vanhempaa lasta asuivat jo muualla. Yksinhuoltajaäideillä oli yhdellä yksi, kahdella kaksi ja yhdellä viisi lasta. Perheiden lapset olivat syntyneet vuosien 1991 ja 2003 välillä.

Naispuolisista haastatelluista koulutuksena kahdella oli opistoasteinen tutkinto ja neljällä ammattikoulututkinto. Miehistä toisella oli opistoasteinen tutkinto ja toisella ammattikoulututkinto sekä useampia työvoimapolitiittisia koulutuksia.

Naisista oli haastatteluhetkellä työttömänä kolme. Yksi äideistä oli koulutuksessa ja kaksi oli kotiäitinä ja sai lasten kotihoidon tukea. Miehistä toinen suoritti parhaillaan ammattikorkeakoulututkintoa ja toinen oli työkyvyttömyyseläkkeellä.

Haastateltavat valikoituivat tutkimukseeni perhetyön yksikön perhetyöntekijöiden kautta. Aluksi pelkonani oli, että tutkimukseeni ohjautuisi ns. tyytyväisiä asiakkaita, jolloin kritiikki ja perhetyön kehittämis ehdotukset jäisivät puuttumaan. Toisaalta asiakasper-

heet ovat perhetyössä mukana vapaaehtoisesti, jolloin he lähtökohtaisesti odottavatkin perhetyön tuen tuovan ainakin jonkinlaista hyvää muutosta tilanteeseensa tai ainakin estävän, esimerkiksi ei toivotun lasten huostaanoton. Lisäksi perhetyön yksikön työntekijät ovat jo pitkään toivoneet jonkun ulkopuolisen tahon, kuten opiskelijan, tutkivan asiakkaiden kokemuksia perhetyöstä juuri oman työn arvioinnin ja kehittämisen, mutta myös työssä jaksamisen näkökulmasta. Tämän tiedon pohjalta, saatoin mielestäni lähteä liikkeelle siitä, että perhetyöntekijöidenkin intresseissä on luotettavan tiedon hankinta, eikä heillä tällöin ole tarvetta mitenkään valikoida haastateltavia perheitä.

Ainoiksi kriteereiksi haastateltaviksi ohjautuville jäivät siis riittävän pitkä perhetyön yksikön asiakkuus, ja motivoituneisuus osallistua tutkimukseeni. Näin saisin haastattelussa tutkimusongelmien kannalta olennaista tietoa, jotta tutkimuksen validiuden kriteeri täytyisi. Tällöin aineistosta tehdyt johtopäätökset olisivat luotettavia eli tutkimuksessa tutkitaan sitä mitä on tarkoituskin tutkia.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Elämäntilanne asiakkuuden alkaessa

Ensimmäisenä pyrin selvittämään syyt, jotka ohjasivat perheen perhetyön yksikön asiakkuuteen ja tiedostiko perhe itse nämä syyt, sekä keneltä tieto tai aloite perhetyöstä tutkimuotona tuli ja miten perhe tähän tarjottuun tutkimuotoon suhtautui.

”Mulle se oli ihan täys kaaos. Perhetyöntekijät kuvaili mut käveleväks zombieks. Lasten isä---se on tosi hallitseva ja alistava. Meil oli semmost useamman vuoden. Ei saanu kiinni oikee mistään.” (H. 8)

Jokainen haastateltava kertoi omista jaksamisongelmistaan ja oli huolissaan sen vaikutuksesta lapseen. Huolissaan oltiin myös eniten perheessä huolta tai ”ongelmia” aiheut-

tavan lapsen ja häneen käytetyn huomion vaikutuksista perheen muihin lapsiin. Yksi haastatelluista taas ajatteli ettei lapsi hänen huolistaan ainakaan kovin paljon kärsinyt, koska hän usein itki yksin hiljaa peiton alla niin ettei lapsi ollut tietoinen siitä.

Kaikkien haastateltavien kohdalla nousivat esille myös parisuhteeseen liittyvät ongelmat. Haastateltujen avioparien jaksamisongelmat koettelivat ainakin jossain määrin myös parisuhdetta. Yhteiseen aikaan ja lepoon ei riittänyt aikaa. Kahdessa haastattelussa aviokriisi oli jo niin vakava ja lasten elämää, kasvua ja kehitystä vaarantava, että lastensuojelutoimenpiteet pitivät sisällään parisuhteen ja perhemuodon uudelleenarvioinnin. Näiden perheiden kohdalla elämän rauhoittumisen katsottiin myös viranomaisnäkökulmasta vaativan vanhempien erilleen muuttamisen. Tuon ratkaisun tekemiseen ei perheiden äideillä kuitenkaan olisi ollut voimia yksin. Ei ollut myöskään paikkaa minne mennä. Eli asunnon löytämisessä avustamisella oli suuri merkitys ratkaisuun pääsemiseksi.

”Et mä en ois sielt päässy lähtemäänkään ellei mul ois annettu vaihtoehtoja et joko tai.” (H. 8)

Kun sosiaalityöntekijä ilmoitti, että lasten kanssa pois muutto on välttämätöntä huostaanoton ehkäisemiseksi, asiakkaasta se tuntui:

”Helpottavalta. Nyt mä tiesi, et mä pääsen pois sieltä. Et mul oli syy lähtee.” (H. 8)

Perhetyöllä pyritään usein tukemaan perhettä uhkaavan huostaanoton välttämiseksi. Tällöin perhetyöntekijä on kaksoisroolissa. Samalla kun hän pyrkii tukemaan perhettä niin ettei lapsia tarvitsisi sijoittaa kodin ulkopuolelle, hän toimii myös mitä suurimmassa määrin kontrolloijana ja raportoi sosiaalityöntekijälle lasten tilanteesta. Tämä asetelma olisi aina syytä kertoa perheelle jo perhetyötä aloitettaessa. Vahvakaan perhetyöntekijä ei voi kestää päivästä toiseen tämänkaltaista lojaliteettiristiriitaa.

Kahden haastateltavan elämässä lasten isällä ei ollut virallista asemaa perheessä. Kyse oli niin sanotusta on-off -suhteesta. Lasten biologiset isät eivät asuneet yhdessä perheidensä kanssa, mutta heillä oli lähes päivittäinen vaikutus lasten ja äitien elämässä. Heillä oli vaikutusta äitien toimintaan tai tekemiin ratkaisuihin.

Vapaaehtoisuus on paras kasvualusta myönteisille muutoksille ja kuntoutumiselle. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet, mm. perhetyö perustuu vapaaehtoisuuteen. Sen katsotaan olevan sitä myös uhkaavasta huostaanotosta huolimatta. Vanhemmilla on ikään kuin viimeinen mahdollisuus tehdä töitä sen eteen, että lasten oikeus turvalliseen ja heidän kehitystään tukevaan kasvuympäristöön toteutuu. Vastentahtoisessa työskentelyssä vallitsee usein luottamuspuola, jolloin vanhemmat eivät koe hyötyvänsä työskentelystä.

Viiden haastateltavan kohdalla suhtautuminen tarjottuun apuun oli alusta lähtien selvästi myönteinen. Se koettiin ilmaisena palveluna; apuna ja tukena, jota kannatti kokeilla. Vastauksissa oltiin varovaisen toiveikkaita, mutta suuria odotuksia ongelmien ratkeamiseen ei uskallettu laittaa. Kahdella perheellä oli jo aikaisempaa kokemusta perhetyöstä. He olivat perhetyön yksikön asiakkaana toista kertaa.

Kahden haastatellun suhtautuminen perhetyömahdollisuuteen oli vähintäänkin varauksellista. Yksi haastatelluista koki itse vaatineensa apua, tosin tukiperhettä, mutta joutuneensa sitten tyytymään perhetyöhön. Kolmen haastatellun kohdalla ei ollut enää kyseenaltaehkäisevästä työstä vaan tilanne perheessä oli ajautunut niin pahaksi lasten kannalta, että vanhempi oli ”pakkoratkaisun” edessä. Tällä avohuollon tukitoimella pyrittiin ehkäisemään uhkaava lasten huostaanotto ja laitossijoitus.

Tieto perhetyöstä tukimuotona oli saatu yleensä sosiaalityöntekijältä. Yhdelle haastatelluista perheistä tieto oli annettu perheneuvolasta. Kaikki perheet tiedostivat elävänsä tilanteessa tai kriisissä, johon tarvittaisiin ulkopuolista apua.

6.2 Perhetyön sisällön suunnittelu

Perhetyön sisällön suunnitteluun liittyen selvitin minkälaisia vahvuuksia ja voimavaroja perheet kokivat itsellään olevan; mitkä olivat niitä asioita, jotka vielä kantoivat. Yritin kartoittaa myös minkälaista apua asiakkaat itse kokivat tarvitsevänsä ja otettiin asiakkaan mielipide ja toiveet huomioon tukitoimien suunnittelussa. Otin selvää myös asiakkaan muista yhteistyötahoista ja tukiverkostoista.

Haastatelluista neljä mainitsi voimia antavaksi tekijäksi Taivaan Isän. Rukoileminen oli antanut lohtua ja toivoa vaikeimpina hetkinä. He toivoivat mahdollisuutta käydä enemmän uskonnollisen yhteisönsä tilaisuuksissa. Toisaalta yksi haastatelluista koki saaneensa uskontovereiltaan osakseen tuen sijasta ymmärtämättömyyttä, jopa syyttelyä. Yksi yksinhuoltajaäideistä taas epäili tulisiko hyväksytyksi uskonnollisessa yhteisössään elämäntilanteensa tai -tapansa takia.

”...jos ne ajattelee, et eikö toi akka ny oo oppinu---Tavallaan tehny huorin ja---heil on avioliiton ulkopuolel syntyneitä lapsii ja...” (H. 7)

”Ehkä se on ollu sitkeys ja jääräpäisyys.” (naurua) (H. 2)

Haastatelluista neljä toivoi selkeästi mahdollisuutta keskusteluapuun. He kokivat, että puhuminen ulkopuoliselle ihmiselle helpottaisi henkisiä paineita. Omassa kodissa tapahtuva keskustelu kahvinjuonnin lomassa koettiin rennoksi ja epäviralliseksi; ”kuin kyläilyksi”. Kolme haastatelluista koki kuitenkin myös paineita kotinsa siisteydestä. He eivät mielellään olisi päästäneet perhetyöntekijöitä kotiinsa vaan halusivat tavata mieluummin esimerkiksi perhetyön yksikön tiloissa. He kokivat selvästi kotiinsa tulon kontrollin ja arvioinnin kohteena.

Toiseksi eniten haastatellut toivoivat, että lapsille järjestettäisiin jotakin kivaa toimintaa, jota he eivät kokeneet kyenneensä omien taloudellisten mahdollisuuksiensa ja jaksamattomuutensa takia järjestämään. Toisaalta he toivoivat tällä tavalla saavansa myös omaa aikaa, lepoa ja hiljaisuutta.

”No, sellasta vähä että, tavallaan että olla ja viedä lapsia jonnekin. Ja olla täs kotona ja haastatella ja jutella ja oll...---mä oon käyttäny tällasta vertausta...ei tartte tulla siivoamaan että, että voi tulla ihan juomaan kahvia viereen ja jutella.” (H. 6)

Minkäänlaista kodinhoidollista apua ei katsottu tarpeelliseksi kahdessa perheessä. Muissa perheissä kodinhoidollisia tehtäviä toivottiin vaihtelevissa määrin, vaikka toisaalta asiakkaan tiedossa oli, ettei varsinainen kodinhoitotyö kuulu perhetyöhön. Rajaa eri toiminnan sisällön ja tarpeellisuuden välille on kuitenkin vaikea vetää ja on otettava huomioon myös, että asiakkaan toiveisiin varmasti vaikutti myös se miten perhetyö ja

sen sisältö oli sosiaalityöntekijän taholta perheelle esitelty. Kriisitilanteessa ja omien jaksamisongelmien keskellä on usein vaikeaa itse tietää omaa, perheen ja lasten parasta. Tulevaisuusnäkökulma saattaa puuttua täysin. Tulevia on vaikea suunnitella kun kaikki energia tuntuu menevän parhaillaan eletävästä päivästä selviämiseen.

Haastatelluista seitsemän koki, että heidän toiveitaan kuultiin perhetyötä suunniteltaessa. Yksi haastatelluista koki, että hänelle saneltiin asioita, joita pitäisi toteuttaa.

”Joo.---Ja siitä mä en tykkää ollenkaa et määräillä sillai. Vastahankaa must oli.”

(H. 5)

Yksi äiti koki perhetyön suunnitteluun liittyvän verkostopalaverin erittäin ahdistavana. Aviomiehensä läsnä ollessa, väkivallan uhan alaisena, äiti ei uskaltanut sanoa omia mielipiteitään. Hän kertoi vain nyökyttäneensä ja pyörittäneensä päätään kun aviomies istui saman pöydän ääressä. Hän ei uskaltanut sanoa vastaan, vaikka aviomies kertoi palaverissa asioita, jotka eivät äidin mielestä pitäneet paikkaansa.

Tärkeää on, että kaikki perhettä koskevat palaverit suunnitellaan kokoonpanoltaan sellaisiksi, että kaikilla perheenjäsenillä on mahdollisuus kertoa mielipiteensä avoimesti. Aina ei ole kuitenkaan ennalta tiedossa kaikkia asiaan vaikuttavia tekijöitä, esimerkiksi aiemmin mainittua väkivallan uhkaa. Asiakasperheiden taustalta saattaa löytyä hyvin monisyisiä ongelmia, joista osa tulee esiin vasta toiminnan alettua perheessä. Myös luottamuksellisuuden ilmapiirin rakentuminen vie oman aikansa. Kyseinen haastateltava sai myöhemmin uuden tilaisuuden kertoa oman näkemyksensä asioihin ilman että aviomies oli läsnä.

Perheillä ei juurikaan ollut omia tukiverkostoja. Perheiden sukulaiset asuivat eri paikkakunnalla tai esimerkiksi lasten isovanhemmat olivat jo niin iäkkäitä ettei heistä ollut apua lastenhoidossa ja -kasvatuksessa. Kaksi haastatelluista mainitsi pitävänsä yhteyttä sisarensa ja yhdellä oli vahva tuki omista vanhemmistaan ja sisaruksistaan. Yksi haastateltava äiti koki saaneensa paljon apua naapurin mieheltä ja yksi aviomiehensä serkulta. Asiakkaista useampi kertoi myös halunneensa tietoisesti säästää omat vanhempansa tai sukulaisensa omilta murheiltaan.

”Sukulaiset. Ei, ei. Vois sanoo, et he on vähän menny niinko karkuun et.” (H. 2)

Nyky-yhteiskunnassa lasten arki rakentuu ja muotoutuu vanhempien ja perheen ympärille, eikä esimerkiksi isovanhempien ja muiden sukulaisuussuhteiden merkitys ole enää yhtä suuri kuin ennen. Isovanhemmat ja sukulaiset saattavat asua eri paikkakunnalla eivätkä he tällöin voi toimia konkreettisena apuna ja tätä kautta olla helpottamassa perheen arjessa jaksamista. Mikäli vanhempien ongelmat heikentävät heidän mahdollisuuksiaan vastata vanhemmuuteen kuuluvista vastuista, lapset eivät nyky-yhteiskunnassa aina voi korvata vanhempiensa puutteita muilla läheissuhteilla.

Tutkimuksessa ei ollut helppoa selvittää asiakasperheen ympärillä toimivaa viranomaisverkostoa. Jokaisessa haastattelussa kävi ilmi, että ainakin jollakin perheenjäsenistä oli ollut tai oli parhaillaan kontakteja mielenterveyskeskukseen. Ainakin yksi perhe oli ollut aiemmin myös perheneuvolan asiakkaana. Kahden perheen kohdalla verkostoon kuului tai oli kuulunut päihdehuollon asiantuntijoita. Kahdella haastatellulla oli kontakteja Ensi- ja Turvakotien liitto ry:n ja jäsenyhdistysten järjestämiin palveluihin. Toimijoihin kuului myös tukiperheitä tai -henkilöitä. Toimijoita oli kaiken kaikkiaan siinä määrin, että haastateltavilla oli jonkin verran hankaluuksia muistaa kaikkia tai ainakin haastattelijana jouduin tekemään usein tarkentavia kysymyksiä saadakseni tiedon, mitä verkostotoimijaa haastateltava kulloinkin tarkoitti.

6.3 Perhetyön kulku

Kun asiakasperheen omat vahvuudet ja voimavarat sekä oman läheisverkoston toimivuus sekä mahdollisten muiden viranomaistoimijoiden osuus on selvitetty, sovitaan perhetyön aloituspalaverissa pääasialliset toimintamuodot, joita perhetyössä toteutetaan. Toiminnan soveltuvuutta ja tuloksellisuutta arvioidaan jatkuvasti ja tarvittaessa toimintaa lisätään, vähennetään tai toimintamuotoa vaihdetaan.

	Perhe 1	Perhe 2	Perhe 3	Perhe 4	Perhe 5	Perhe 6	yhteensä kpl
keskusteluapu	x	x	x	x	x	x	6

päihteettömyyden tukeminen				x	x		2
kodinhoitoapu	x				x	x	3
lastenhoitoapu					x		1
kuljetusapu			x				1
asunnon järjestäminen						x	1
lasten kanssa toimiminen		x		x			2
lapsen tilapäinen laitossijoitus	x		x				2

Kuvio 3. Tutkimukseen osallistuneiden perheiden perhetyön pääasiallinen sisältö perheittäin.

Kaikki kuusi perhettä kokivat keskusteluavun tarpeelliseksi. Heillä oli jaksamisongelmia ja he kokivat, että puhuminen jollekin auttaisi. Yhden perheen kohdalla perhetyön sisällöksi määriteltiin päihteettömyyden tukeminen katkaisuhoidon jälkeen. Toisen asiakkaan kohdalla taas päihteettömyyden tukeminen liittyi enemmän perisuhteongelmiin. Päihteidenkäyttö oli tilapäistä, lähinnä lasten isän seurassa tapahtuvaa. Kodinhoitoon liittyvää ohjausta ja tukea tarvittiin kolmen perheen kohdalla. Kahden perheen kohdalla lasten kanssa toimiminen nähtiin tärkeänä. Yhden perheen kohdalla oli ollut suurta apua siitä, että perhetyöntekijät olivat mahdollistaneet kuljetusavulla käynnit sairaan lapsen luona kotipaikkakunnan ulkopuolella. Kahden perheen kohdalla oli lapsi tai nuori sijoitettu laitokseen tilapäisesti. Toisessa perheessä tämä teki äidin kuntoutusjakson mahdolliseksi, koska muuta hoitajaa lapsella ei ollut, toisen perheen kohdalla oli kyse nuoren sijoittamisesta avoimuuden tukitoimenpiteenä nuorisokotiin nuoren oman rajattomuuden kitkemiseksi ja vanhempien jaksamisen parantamiseksi. Yhden haastatellun kohdalla ratkaisevan askeleen lähisuhdeväkivallasta irtipääsemiseen antoi apu asunnon etsimisessä ja saamisessa.

6.4 Toiminnan vuorovaikutuksellisuus

Tässä osassa selvitin asiakkaalle suunnitellun tukiverkoston toimivuutta, perhetyöntekijöiden tavoitettavuutta, tiedonkulkua, luottamuksellisuutta ja perheen osallisuutta sekä perhetyöntekijöiden suhtautumista perheeseen ja perhetyöntekijöiden antamaa palautetta.

Perhetyöntekijöiden tavoitettavuuteen ja tiedonkulkuun liittyvissä asioissa ei nähty pääsääntöisesti mitään ongelmia. Asiakkaat kokivat tapaamisten toteutuvan sovitusti ja esteen sattuessa he olivat saaneet ajoissa tiedon siitä. Vain yhdellä asiakkaalla oli kokemus siitä, että hän ei tavoittanut perhetyön yksiköstä ketään juuri silloin kun olisi tarvinnut kaikkein eniten apua. Yleensä perhetyöntekijöistä jonkun tavoitti ainakin puhelimitse ja mikäli vastaaja ei ollut juuri kyseisen perheen kanssa työskennellyt perhetyöntekijä, hänkin pyrki auttamaan parhaansa mukaan ja välitti tiedon perheen ”omalle” työntekijälle.

”Mä olin sit jo ihan napsahtamispistees. Et---mä valvoin yökaudet. En mä syöny enkä nukkunu enää.” (H. 8)

Kokemus kuulluksi tulemisesta on vanhempien kannalta osallistumiseen ja läsnäoloon rohkaisevaa. Luottamus rakentuu avoimen ja vastavuoroisen kanssakäymisen kautta. Avoimen dialogin, asiakkaan kuuntelemisen ja hänen mielipiteidensä huomioimisen kautta rakentuu luottamus, jonka varassa voidaan käsitellä kipeitäkin asioita ja hakea merkityksiä tunteille, käyttäytymiselle ja tapahtumille. Tavoitteena on, että perhe kokee olevansa välttämätön osa lapsen hoidossa ja hänen terveen ja tasapainoisen elämänsä rakentajana.

Kaikki haastatellut kokivat saaneensa perhetyöntekijöiltä kannustusta ja palautetta. Ainakin kolme haastateltavaa mainitsi ”yrittämisen halun” ja parhaansa tekemisen tulleen huomioiduksi positiivisena palautteena. Jos perhetyöntekijöiltä oli joskus tullut negatiivissävyyistä palautetta, kertovat haastatellut sen olleen aina aiheellista ja rakentavasti kriittistä. He eivät olleet siitä loukkaantuneet tai he kertoivat kuitanneensa sen huumorilla. Negatiivisena asiana yksi haastatelluista mainitsi erään perhetyöntekijän olevan *”vähän sellanen hätänen antamaan mielipiteitä joissain asioissa.” (H. 2)*

”—et he on niinku nähny meissä sellast yrittämisen halua kuitenkin. Ettei ole niinku luovutettu vaikka vaikeeta on ollutkin.” (H. 2)

”Kyl on positiivista arvosteluu tullu. Ja kannustanu, et ko mä olen itte yrittäny vaa.” (H. 5)

”Jos oon saanut ni se on ollu ihan sellasta asiallista palautetta. Semmost että jos on, niinku---yritetty niinku sinnitellä. Et ”älä nyt mieti ja älä”---se on sillai suoraa sanonu, mut sillai ku kuuluuki. Mun mielestä.” (H. 7)

6.5 Kokemus perhetyön vaikutuksesta

Viimeisenä aihealueena selvitin miten haastatellut kokivat perheensä tilanteen muuttuneen perhetyön aikana. Mikä perheen tilanteessa oli muuttunut ja olivatko yhdessä perhetyön tavoitteiksi asetetut asiat toteutuneet.

”Se on sit ollu sitä murheitten jakamista. Se on ollu sellanen huojentava asia, helpottava asia. Et niist on voinu jollekin puhua ja sitte—ne ei ole niinko mitään, mitään semmosii epärealistisii odotuksii.” (H. 2)

”Nyt menee kuule kaikki hyvin. Ei mitään. M on niin erilainen poika ku mitä hän on ollu.”, ”Jaksan, jaksaa, jaksaa (naurua). On enemmän elämintoa. (H. 5)

”...lämmän henki ja semmone. Kyl mää oon aina kokenu, et ne on niinku---aidosti ollu matkassa nää ihmiset” (H. 7)

”Se on rauhoittunu (perhetilanne) ---ja sit tuo—lapsist voi sanoo, et he on lapsii taas. Ettei tarvii murehtii ja mieltii ja pelätä. Et heil on ne omat leikkis...” (H. 8)

Haastateltujen asiakasperheiden vanhempien mukaan perhetyön aikana heille oli syntynyt tunne elämän helpottumisesta; heidän elämänsä oli rauhoittunut, kriisi perheessä

helpottunut ja heillä oli enemmän uskoa selviämiseensä myös jatkossa. Luottamus omiin kykyihin oli parantunut.

Haastatellut vanhemmat olivat tyytyväisiä perhetyöntekijöiden antamiin arjessa jaksamista helpottaviin käytännön neuvoihin, ohjaukseen ja apuun. Vanhempien käymät keskustelut perhetyöntekijöiden kanssa osoittautuivat yhdeksi tärkeimmistä tuen muodoista. Vanhemmat tiedostivat paremmin ongelmansa ja olivat oppineet pohtimaan jaksamattomuutensa syitä ja omia toimintatapojaan. Perhetyöntekijöiltä he olivat saaneet uusia näkökulmia asioihin sekä tukea ja kannustusta jaksaa eteenpäin. Heille oli aikaansaatua tunne, että epäonnistuminenkin sallitaan - se on vain inhimillistä - ja ”tosissaan yrittäminen” riittää. Tätä kautta asiakkaan luottamus perhetyöntekijään lisääntyi ja asiakas ja työntekijä pääsivät dialogiin, tarvittavaan avoimempaan vuorovaikutussuhteeseen ja siten kohti uudenlaista yhteisymmärrystä. Tätä kautta myös asiakkaan usko omaan itseensä ja selviämiseensä lisääntyi.

Haastatelluista vanhemmista osa oli ollut niin väsyneitä, että arkisten askareiden hoitaminenkin, kuten kodin siisteydestä huolehtiminen, oli ylivoimaista. He olivat saaneet konkreettista apua, kun perhetyöntekijät olivat yhdessä heidän kanssaan osallistuneet myös näihin kodinhoitotoimiin. Tai sitten perhetyöntekijät olivat ottaneet lapset hoitoonsa tai vieneet retkelle tai jonkin muun toiminnan pariin, niin että vanhemmille jäi aikaa kodinhoitotöihin tai asioiden hoitamiseen, tai he saivat vaikkapa omaa lepoaikaa tai kaipaamaansa hiljaisuutta.

Kaikki haastatellut kokivat perhetyöntekijöiden lapsille järjestämän vaihtelun ja toiminnan olevan lapsille mieluista ja heidän itsensä kohdalla sillä tuntui olevan merkitystä oman lasten laiminlyömisestä tunteen vähenemisestä. Moni vanhemmista kun koki ettei heillä ollut ollut voimia ja jaksamista tai taloudellista mahdollisuutta huomioida näitä lapsen tarpeita riittävästi.

Tutkimuksessa käy selvästi ilmi, että perhetyön mahdollistamalla hyvin henkilökohtaisella tuella, oli ollut vaikutusta koko perheen tilanteen paranemiselle. Tutkimuksessa selvitin melko laajasti asiakkuuden taustoja aina asiakkuuteen johtaneista syistä, perhetyön sisällön suunnittelusta, sen kulusta ja vuorovaikutuksellisuudesta asti saadakseni kokonaiskuvan perheen tilanteesta. Yhdistäen näitä tietoja asiakkaiden omiin kokemuk-

siin perhetyön tuen vaikutuksista elämäänsä, päädyin tekemään johtopäätöksiä, joiden perusteella käy selkeästi ilmi, että perhetyöllä oli saatu aikaan myönteistä kehitystä asiakasperheiden tilanteeseen. Tutkimuksessa on myös saatu tietoa niistä tekijöistä, jotka mahdollistavat perheelle tuen kokemuksen.

Haastattelujen lopuksi annoin mahdollisuuden palautteen antamiseen. Mitä perheet toivoisivat enemmän, mitä voisi muuttaa. Annoin haastateltaville mahdollisuuden perhetyön kehittämisideoille.

”...joka neuvolassa vois esimerkiks olla tietoo tämmösest. Et tämmöst on mahdollista saada. Neuvola vois sit taas mahdollisesti suositella—suositella kun näkee varmasti et tulee ongelmaerheitä...” (H. 2)

Moni haastatelluista kertoi, ettei heillä ollut mitään aikaisempaa tietoa perhetyön mahdollisuudesta. Tietoa ja tiedotusta tästä tutkimuodosta kaivattiin. Yhdessä kommentissa toivottiin verkostoitumisen lisäämistä. Toivottiin, että perhetyöntekijät olisivat enemmän yhteydessä esimerkiksi kouluun ja perheelle sopeutumisvalmennusta ja vertaistukea järjestävään yhdistykseen

Kaikki haastatellut tuntuivat olevan hyvin selvillä, että perhetyön tuen piiriin olisi koko ajan tarjolla perheitä enemmän kuin yksikön resurssit antavat myöten ottaa. He ilmaisivat selvästi olevansa kiitollisia kun olivat päässeet avunsaajien joukkoon. Monet myös tuntuivat miettivän, milloin heidän perheensä tilanne olisi niin hyvä, että he voisivat ”antaa paikkansa enemmän apua tarvitseville.” Monet toivoivat myös, että perhetyön yksikön taloudellisia ja henkilöstöresursseja lisättäisiin. He toivoivat perhetyöntekijöiden voivan järjestää lapsille enemmän toimintaa tai työntekijöiden ottavan lapsia hoitoon useammin myös iltaisin ja viikonloppuisin. He toivoivat tällä tavalla saavansa enemmän omaa aikaa joko lepoon tai esimerkiksi omille harrastuksilleen. Perhetyö ei voi kuitenkaan pitää sisällään tällaista lastenhoitoapua sinänsä, vaan työn tarkoituksena on yhdessä toimimalla parantaa mm. perheenjäsenten keskinäisiä vuorovaikutustaitoja ja lisätä perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta.

7 POHDINTA

Kiinnostukseni perhetyöhön sai alkunsa suorittaessani sosionomi (AMK) -tutkintoa sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehdon moniammatillisen työn käytännön harjoittelujaksossa Porin kaupungin lastensuojelun perhetyön yksikössä. Kiinnostus lisääntyi toimiessani opiskeluaikani satakuntalaisessa maaseutukaupungissa sosiaalityöntekijän sijaisena. Tällöin työparinani toimi muun muassa perhetyöntekijä. Olen toiminut myös palveluohjaajana ja palvelukoordinaattorina ESR-osarahoitteisessa seudullisen verkostotyön kehittämishankkeessa ja sen pohjalta kiinnostukseni lisääntyi myös perhetyöhön olennaisesti kuuluvan moniammatillisen verkostotyön toimivuutta ja sen kehittämistä kohtaan.

Porin lastensuojelun perhetyön yksikön työntekijät olivat kiinnostuneita tutkimuksestani, koska he halusivat saada asiakaspalautetta työnsä tuloksien arvioimiseksi ja työnsä kehittämiseksi sekä työssä jaksamisensa tukemiseksi. Tutkimukseni on siis työelämälähtöinen.

Asiakasperheet ovat perhetyön keskiössä, joten heiltä saatu palaute on arvokasta paitsi perhetyön tuloksellisuuden arvioinnin, myös työn kehittämisen näkökulmasta. Tutkimuksessani selvitin, miten asiakasperhe koki perhetilanteensa muuttuneen perhetyön vaikutuksesta. Keräsin myös asiakasperheiden toiveita ja ehdotuksia perhetyön kehittämiseksi.

Yhteiskunnan nopeat muutokset tuovat omat haasteensa paitsi aikuisten, myös lasten ja nuorten elämään. Kaikkien elämään kohdistuu monenlaisia selviytymis- ja menestymispaineita. Näiden paineiden vastapainoksi tarvitaan tasapainoista elämänrytmiä vastuineen ja rajoineen sekä turvaa, rauhaa ja lepoa. Näitä asioita koti ja läheiset ihmiset parhaimmillaan tarjoavat. Kodin antaman perusturvallisuuden horjuessa vaikutukset heijas-

tuvat lasten ja nuorten elämään. Tutkimuksessa ilmeni asiakasperheiden elämästä puuttuvan näitä lapsuutta ja nuoruutta suojaavia tekijöitä.

Yhteiskunnallisen tasa-arvon lisääntyminen on tuonut yksilötasolla erilaisia mahdollisuuksia ja turvaa, jotka ovat olleet vaikuttamassa myös perinteisen avioliiton solmimisen tarpeen vähenemiseen. Mies ei enää nyky-yhteiskunnassamme ole perheen elättäjä vaan naiset ovat myös mukana työelämässä. Aikaisemmalla avioliiton tuomalla turvalla, etenkin naisten ja lasten kannalta, ei ole enää nyky-yhteiskunnassa yhtä suurta merkitystä. Avoliitot, eronneet yksinhuoltajat ja jopa omavalintainen yksin eläminen ovat nyky-päivää.

Keskusteltaessa perhemuodosta, näyttää keskustelun ytimessä olevan nimenomaan huoli lasten kasvatusvastuusta ja oikeuksista. Uudenlaiset perhekäsitteet tuovat uudenlaisia haasteita myös lastensuojelun ja lasten oikeuksiin liittyvän lainsäädännön osalta. Myös perhetyössä on sopeuduttava tähän jatkuvaan muutokseen ja kyettävä omaksumaan uudenlaisia määritelmiä, näkökulmia ja toimintatapoja lasten elämän turvaamiseksi näiden muutosten keskellä.

Perhetyön yksikön asiakasperheiden taustalta löytyy monenlaisia ihmiselämää koskettavia asioita. Osa on jo omassa lapsuudessaan kokenut tasapainottomuutta ja turvattomuutta. Oma itsetunto on jäänyt kehittymättä, jolloin ihminen ei kykene riittävässä määrin omiin päätöksiin ja on siten myös helpommin toisten ohjailtavissa. Tämä voi näkyä omassa myöhemmässä elämässä kyvyttömyytenä rajojen asettamiseen. Oma lapsuudessa koettu malli siirtyy helposti eteenpäin omiin lapsiin.

Asiakasperheiden taustalta löytyy paljon mielenterveys- ja päihdeongelmia. Tällöin vanhemmalla ei ole jaksamista eikä kykyä nähdä näistä syistä johtuvaa lapsen tai nuoren perusturvallisuuden järkkymistä. Puuttumattomuus tähän lapsen tai nuoren avuntarpeeseen taas saattaa aiheuttaa riskikäyttäytymistä. Vanhempien jaksamattomuus ja lapsilta puuttuvat rajat voivat ilmetä toveripiirin merkityksen korostumisena ja elämishakuisten varhaisten kokeilujen aloittamisena. Siksi nopea asioihin puuttuminen on tärkeää.

Kasvatuksessa on perimmiltään kysymys välittämisestä, huolenpidosta ja turvasta sekä arjen perustumisesta yhteisiin pelisääntöihin, joissa rajat ja rakkaus ovat toistensa suh-

teen tasapainossa. Nämä asiat luovat perustan henkiselle hyvinvoinnille. Henkinen hyvinvointi taas luo sen perustan, jonka avulla ihminen selviää elämässään eteenpäin, kyeten toimimaan paremmin vaikeuksienkin keskellä.

Lastensuojelu on jatkuvaa ja kattavaa toimintaa, jolla pyritään lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin edistämiseen. Perhetyöntekijöiden käytännöllisen työtteen ja vuorovaikutustaitojen avulla pystytään toimimaan luontevasti erilaisten ihmisten ja perheiden kanssa sekä tukemaan heitä erilaisten elämäntilanteidensa ja kriisiensä keskellä. Erilaiset käytettävissä olevat menetelmät, persoonallinen työote, sensitiivisyys ja herkkyys reagoida asiakasperheiden tilanteisiin, ovat ammatillisuutta, joka pohjautuu asiakkaan tarpeisiin. Tämä on taas välttämätöntä asiakkaan sitoutumiselle yhteistyöhön ja kunkin lapsen, nuoren tai perheen kohdalla tarkoituksenmukaisen avun löytymiselle.

1.1.2008 voimaan tullessa Lastensuojelulaissa lastensuojelutyön painopistettä siirrettiin enemmän avohuollon tukitoimien suuntaan. Lastensuojelutyössä on perhetyön rinnalle tärkeää laatia avohuollon tukitoimien muodostama palvelukokonaisuus. Ensisijaisista on kartoittaa perheen oma läheisverkosto ja sen toimivuus ja sen jälkeen joko täydentää tai korvata siinä ilmenevät puutteet järjestämällä viranomaisverkoston tarjoamat tukimahdollisuudet. On kuitenkin tärkeää, että asiakasperheellä on käsitys kaikista toimijoista ja heidän rooleistaan. Tutkimuksessa käy ilmi etteivät kaikki asiakkaat olleet aivan täysin selvillä kaikista viranomaistoimijoista ja heidän toimiansa tarkoituksesta.

Tutkimukseni vahvisti ajatustani asiakkaan kokemasta, tietynlaisesta ulkopuolisuuden tunteesta kaikkien verkostotoimijoiden keskellä. Asiakkailta on kokemusta viranomaispalavereista, joihin saattaa osallistua 8-10 eri sosiaali- ja hoitoalan ammattilaista. Tutkimuksessani haastateltavat toivat esiin perhetyöntekijöiden ”tuttuuden”. Heitä kutsuttiin etunimillä ja heistä puhuttiin läheisempiä ilmaisuja käyttäen kuin sosiaalityöntekijöistä, muista viranomaisista tai auttajatahoista. Asiakkaiden ja perhetyöntekijöiden välille oli syntynyt luottamusta ja vuorovaikutusta, joiden kautta asiakkaat kokivat työntekijän olevan aidosti läsnä. Asiakkaita kokivat tullessa kohdatuiksi.

Riittävien tukitoimien takaamiseksi, mutta myös päällekkäisten toimijoiden karsimiseksi sekä tiedonkulun varmistamiseksi tarvittaisiin toimija, joka koordinoi koko asiakkaan palvelukokonaisuutta. Siten välttyttäisiin mm. turhilta, liian monista toimijoista koostu-

vilta verkostokokoontumisilta. Hyvällä koordinoinnilla ja tiedon yhdistämisellä saadaan aikaan asiakkaan kannalta saumaton palveluketju, jossa asiakasperheelle taataan paras ”toipumisrauha” ja kokemus pääroolin säilyttämisestä omassa elämässään. Yhteiskunnan kannalta se merkitsee toimintojen tehostumista ja myös taloudellisia säästöjä.

Tutkimukseni haastateltavista moni mainitsi, että heille tuli yllätyksenä, että tällaista perhetyön tukea on tarjolla. He eivät tieneet, mistä saisivat apua ja siksi vaikeudet pääsivät kasvamaan. Tieto perhetyöstä oli saatu lähes poikkeuksetta lastensuojelun sosiaalityöntekijältä.

Mielestäni mm. äitiys- ja lastenneuvola sekä perheneuvola voisivat olla paikkoja, joissa voisi olla tietoa eri avoimuuden tukitoimista nykyistä enemmän. Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä neuvolassa voisivat olla toteuttamassa mm. terveydenhoitajan ja sosionomi (AMK):n muodostama työpari. Tällöin pystyttäisiin paremmin puuttumaan jo varhaisessa vaiheessa lapsen turvallista kasvua ja kehitystä uhkaaviin tekijöihin. Tällaisen psykososiaalisen tuen ja varhaisen puuttumisen toimintamallien tutkimus- ja kehittämistyötä moniammatillisessa yhteistyössä tekee parhaillaan mm. Pohjois-Porin alueelle kohdistuva LAPSOS-hanke.

Tutkijankin roolissa minulle oli tärkeää muodostaa kokonaiskuva asiakasperheen tilanteesta. Siihen vaikutti paljon ammatillinen taustani. Tutkijana toimin samoin kuin työväni sosiaalityöntekijänä ja palveluohjaajana. Haastateltavien elämismailma ongelmien oli minulle jo työelämän kautta tuttu. Eettisesti toimiminen ja asiakkaiden tunnistamattomuuden turvaaminen olivat minulle jo tuttuja toimintatapoja. Työkokemukseni antoi varmasti haastattelutilanteisiinkin kokemuksen tuomaa rauhallisuutta, kykyä kuunnella ja esittää kysymykset ymmärrettävästi. Haastattelumateriaalia kertyikin näistä kahdesta syystä niin paljon, että siitä olisi ollut mahdollista tehdä paljon laajempikin tutkimus. Pitäydyin kuitenkin alkuperäisessä tutkimussuunnitelmassani.

Tämän tutkimuksen puutteena on, että lapsen ja nuoren mielipiteet eivät tule esiin. Itse lapsia ja nuoria ei ole haastateltu vaan heidän äänensä tulee tutkimuksessa esille heidän vanhempiensa välityksellä ja tulkitsemana. Monesti äideillä on päärooli perheensä ja lastensa puolestapuhujana. Isät ja miehet syrjäytetään helposti. Heitä myös syyllistetään näissä lastensuojeluyhteyksissä äitejä tai naisia herkemmin. Tutkimuksella on edelleen

suurena haasteena panostaa lasten ja nuorten oman äänen tavoittamiseen; heidän kokemuksensa ja käsityksensä ja mielipiteidensä dokumentoimiseen ja niiden analyttiseen tulkintaan.

Mielenkiintoisena jatkotutkimuksen aiheena näkisinkin selvittää lasten ja nuorten kokemuksia perhetyöstä ja sen vaikutuksista ja verrata sitä heidän vanhempiansa antamaan tulkintaan. Toisena jatkotutkimuksen aiheena näkisin tarpeellisena pitkittäistutkimuksen, jossa voitaisiin selvittää asiakasperheiden tilannetta myöhemmin. Tällöin saataisiin arvokasta tietoa siitä, ovatko avoimuuden perhetyön perheen jaksamista ja tasapainoisuutta ja siten lasten tervettä kehitystä tukevat toimet saaneet aikaan voimaantumista, jonka avulla heidän elämänpolkunsä on jatkunut parempaan suuntaan.

LÄHTEET

Arnkil, T. E. 2004. Verkostotyö lastensuojelussa – menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T & Hujala, A. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy. s. 214.

Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2003. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Stakes raportteja 263. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy

Eskelinen, T., Heikkilä, M. & Visavuori, P. 2005. Välittäminen lähiötyössä. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus. Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja D Muut julkaisut 1/2005. Kokemäki. Satakunnan Painotuote Oy. s. 92.

Forssén, K. 1991. Asiakasperheet lastensuojelun sosiaalityössä. Turun yliopiston sosiaalipoliittisia julkaisuja, sarja A:31. Turku. Painosalama Oy

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö, kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva. PS-kustannus.

Hansen, M. 2004. Olipa kerran perhe. Arvostava työote perhetyössä. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry. Helsinki. Picaset Oy

Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhemuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Stakes 14/2000. Helsinki

Heino, T. 2003. Lastensuojelu. Teoksessa Bardy, M., Salmi, M & Heino, T. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Saarijärvi. Gummerus kirjapaino. s. 90.

Heino, T. 1999. Lastensuojelun trendit. Teoksessa Virtanen, P. (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Tampere. Tammer-Paino Oy. s. 10-12, 20, 28.

Helminen, J (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystyö monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva. WS Bookwell Oy

Häggman-Laitila, A. Ruskomaa, L. & Euramaa, K-I 2000. Varhaista tukea lapsiperheille. Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Paino Käpylä Print Oy

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen. STAKES raportteja 281. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy

Keränen, E., Nissinen, P., Saarnio, T. & Salminen, M. 2001. Sosiaalialan työn uudet ulottuvuudet. Vantaa. Tummavuoren kirjapaino Oy

Kuivakangas, J. 2002. Lähtökohtia lasten pahoinvoinnin tarkasteluun. Teoksessa Rönkä, A & Kinnunen, U. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy. s. 43-44.

Kumpulainen, P. 2004. Rakennetyöttömyys ja sosiaalinen koheesio ESR-projektien haasteena. Yhteiskunnallisen turbulenssin hallintapyrkimyksiä. Satakunnan TE-keskuksen julkaisusarja 3/2004. Eura. Euraprint Oy

LSL= Lastensuojelulaki 417/2007

Nissinen, P. 2001. Hyvinvointivaltion uudet haasteet 2000-luvulle. Teoksessa Keränen, E., Nissinen, P., Saarnio, T. & Salminen, M. Sosiaalialan työn uudet ulottuvuudet. Vantaa. Tummavuoren kirjapaino Oy. s. 18.

Melin, H., Blom, R. & Kiljunen, P 2007. Suomalaiset ja työ, raportti ISSP 2005 Suomen aineistosta. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy

Pekki, A. & Tamminen, T. 2002. Lapsen ehdoilla. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy

Pohjola, A. 1999. Moniammatillinen asiantuntijuus. Teoksessa Virtanen, P. (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Tampere. Tammer-Paino Oy. S. 113-116.

Pohjola, K. 2005. Perhe ja lapsen perhe. Teoksessa Reijonen (toim.). Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy. s. 47-48, 52-53, 57-58.

Pori 2012-strategia, 29.11.2005

Pulma, P. 2004. Muuttuva Suomi – pysyvä lastensuojeluideologia. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala A (toim.) Lastensuojelu tänään. 2004. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy. s. 14-19.

Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy

Ranne, K. 2002. Sosiaalipedagogiikan ydintä etsimässä. Sosiaalipedagogiikka suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntijahaastattelujen sekä dokumenttien valossa. Turun yliopiston julkaisuja. Turku. Painosalama Oy

Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. 2005. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus. Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja D, muut julkaisut 1/2005. Kokemäki. Satakunnan Painotuote Oy

Ranta-Tyrkkö, S. & Ropo, A. 2003. Turvallista hyvinvointia. Tampere. Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy

Reijonen, M. 2005. Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy

Rönkä, A. & Kinnunen, U. 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy. s. 240-241, 247-248.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy

Vilen, M, Leppämäki, P & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosi-aali- ja terveysalalla. Juva. Bookwell Oy

Virtanen, P. (toim.) 1999. Verkostoituva asiakastyö. Tampere. Tammer Paino Oy

Internet-lähteet:

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja>, luettu 17.4.2008

<http://www.pori.fi/talousoalvelut/tilastot/html>, luettu 17.4.2008

<http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2007/12>, luettu 17.4.2008

Lehtiartikkelit:

Talvitie, E. Huostaanotot kaksinkertaistuivat kymmenessä vuodessa. Satakunnan Kanssa 13.1.2008. 136. vuosikerta, s. 3

Ihanainen-Alanko, S. STT. Lapsiasiainvaltuutettu Aula: Perheiden tukeminen tuosäästöjä. Satakunnan Kanssa 14.1.2008. 136. vuosikerta, s. 7

Henkilökohtaiset tiedonannot:

Manneroos, A. 2008. Vastaava ohjaaja, Porin lastensuojelun perhetyön yksikkö, 5.5.2008, 7.5.2008 ja 8.5.2008

PORI

4.11.2005

Jaana Pietinhuhta
Tilsantie 1 B 2
28220 PORI

TUTKIMUSLUPA

Myönnän tutkimusluvan Satakunnan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Jaana Pietinhuhdalle. Tutkimuksessa hän selvittää perhetyön yksikön asiakasperheiden kokemuksia ja mielipiteitä perhetyöstä. Tutkimusmenetelmänä on teemahaastattelu.

Sosiaalitoimen yhdyshenkilö tutkimuksen käytännön järjestelyiden osalta on perhetyön yksikön vastaava ohjaaja Airi Manneroos.

Toivon saavani sosiaalitoimen käyttöön tutkimuksesta kopion sen valmistuttua.

Porissa 4.11.2005

Ritva Välimäki
Päivähoidon ja perhetyön osastopäällikkö

Jakelu: Jaana Pietinhuhta
Airi Manneroos

TAUSTATIEDOT

(kysymykset 1-7)

ELÄMÄNTILANNE ASIAKKUUDEN ALKAESSA

- aloitteenteko / ensireaktio
- syyt asiakkuuteen / tiedostaminen
- motivaatio
- mahdolliset aikaisemmat kokemukset

PERHETYÖN SISÄLLÖN SUUNNITTELU

- perheen vahvuudet, voimavarat
- avun ja tuen tarve
- mielipiteet ja toiveet
- yhteistyötahot, tukiverkosto
- oma rooli, sitoutuminen

PERHETYÖN KULKU

- perhetyön sisältö, määrä ja kesto
- kenen kanssa toimitaan

TOIMINNAN VUOROVAIKUTUKSELLISUUS

- tukiverkoston toimivuus
- tiedonkulku
- luottamuksellisuus
- työntekijöiden:
 - o tavoitettavuus
 - o suhtautuminen perheeseen
 - o antama palaute
- perheen osallisuus

KOKEMUS PERHETYÖN VAIKUTUKSESTA

- odotusten toteutuminen
- vaikutus päivittäiseen elämään
- mitä parannettavaa / kehitettävää

TAUSTATIEDOT

1. Haastateltava: nainen / mies
2. Perheen koko: _____ aikuista ja _____ lasta
3. Perherakenne: yksinhuoltaja
avio/avoliitto
äitipuoli/isäpuoli
muu
4. Aikuisten syntymävuosi: nainen _____ mies _____
5. Lasten syntymävuodet: _____
6. Aikuisten koulutus: nainen _____
mies _____
7. Työtilanne: nainen: työssä, kuinka kauan? _____
työtön, mistä alkaen? _____
koulutuksessa
muu
mies: työssä, kuinka kauan? _____
työtön, mistä alkaen? _____
koulutuksessa
muu

(Taustatiedot 1-7)

8. Kuka teki aloitteen perhetyön aloittamisesta?
9. Millainen oli ensireaktionne? Miten suhtauduitte tarjottuun perhetyöntekijöiden tukeen?
10. Mikä oli tilanne perheessänne tuolloin?
11. Mitkä olivat asiat, jotka mielestänne johtivat perhetyön yksikön asiakkuuteen? Tiedostitteko itse nämä asiat/ongelmat vai tulivatko ne näkyviksi asiakkuuden myötä?
12. Onko teillä aikaisempaa kokemusta perhetyöstä tai muiden yhteistyötahojen toiminnasta? Oliko siitä apua/hyötyä?
13. Mitkä asiat perheessänne toimivat mielestänne hyvin ja mitkä eivät?
14. Minkälaista apua tai tukea tunsitte tarvitsevanne? Kuultiinko toiveenne? Otettiin ne mielestänne huomioon perhetyön sisältöä suunniteltaessa? Mitä mielestänne ei huomioitu?
15. Otettiin lapsen/lasten tarpeet ja toiveet huomioon? Tuliko lapsen mielipide kuulluksi?
16. Minkälaisia yhteistyötahoja lähti toimintaan mukaan? Luotiinko perheellenne tukiverkosto, omaisryhmä tms.?

PERHETYÖN KULKU, VUOROVAIKUTUS JA ASIAKKAAN KOKEMUKSET

17. Kuinka usein perhetyöntekijät käyvät luonanne ja miten kauan käynnit kestävät? Onko määrä/aika riittävä?
18. Mitä käyntien aikana tapahtuu? Mitä perhetyö sisältää teidän perheessänne? Kenen/keiden perheenjäsenten kanssa lähinnä toimitaan?

LIITE 5(4)

19. Miten yhteistyöverkosto on toiminut? Ovatko esim. yhteiset palaverit toteutuneet? Miten tiedonkulku eri omais-/viranomaistahojen on toiminut?
20. Saatteko palautetta perhetyöntekijöiltä/sosiaalityöntekijöiltä? Miltä se tuntuu? Minkälaista palautetta toivoisitte saavanne?
21. Ovatko perheenne kanssa toimineet perhetyöntekijät ja sosiaalityöntekijät pysyneet samoina? Tiedättekö keneen voi ottaa yhteyttä tarvittaessa? Mitkä ovat kokemuksenne heidän tavoitettavuudestaan?
22. Minkälainen on mielestänne ollut työntekijöiden suhtautuminen teihin ja perheeseen? Onko henkilökohtaisten asioiden kertominen perhetyöntekijälle tai sosiaalityöntekijälle helppoa vai hankalaa? Kummalle kertominen on helpompaa?
23. Onko perhetyö vastannut odotuksianne? Mihin olette tyytyväinen?
24. Minkälaisiin asioihin toivoisitte enemmän tukea/apua? Minkälaisia toimintoja jättäisitte pois?
25. Minkälaista apua perhetyöstä on ollut?